

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Цифрове врядування

28 «Публічне управління
та адміністрування»

281 «Публічне управління
та адміністрування»

Форма навчання: **заочна**

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему **«Вироблення державної політики відновлення України
від наслідків війни»**

здобувача *Суєтіна Микити Васильовича* _____

Науковий керівник: *к.е.н, доц. Федірко Н.В.* _____

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: *д.держ.упр., проф. Карпенко О.В.* _____

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Цифрове врядування
28 «Публічне управління
та адміністрування»
281 «Публічне управління
та адміністрування»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

О.В. Карпенко

(підпис)

2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О.В. Карпенко

(підпис)

2023 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Сусетіну Микиті Васильовичу

заочної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему «Вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «23» жовтня 2023 р. № 1960-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах Міністерства економіки України.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретико-правові засади вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни
Розділ 2	Оцінка передумов вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни
Розділ 3	Концептуалізація пріоритетів вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни

Об'єкт дослідження:	відновлення України від наслідків війни
Предмет дослідження:	вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	обґрунтування пріоритетів вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	1. Дослідити теоретичні засади вироблення державної політики відновлення 2. Проаналізувати нормативно-правові засади вироблення державної політики 3. Здійснити аналіз концептуальних засад стратегії посткризового відновлення країни
У розділі 2	1. Здійснити аналіз та оцінку впливу війни в Україні на стан економіки та інфраструктури 2. Проаналізувати фактори, що впливають на економіку України в умовах війни 3. Дослідити виклики війни в Україні для державного сектору
У розділі 3	1. Проаналізувати перспективи імплементації успішних відновних проектів та їх потенційна адаптація для України 2. Дослідити формування концепту стратегії відновлення в умовах сучасної України 3. Розробити рекомендацій для подальшої ефективної реалізації державної політики відновлення

**Завдання підготував
науковий керівник**

Н.В. Федірко

«23» жовтня 2023 р.

**Завдання одержав
здобувач**

М.В. Суєтін

«23» жовтня 2023 р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 106 сторінок, 11 таблиць, 3 рисунки, список використаних джерел з 56 найменувань.

«Вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни»

Об'єкт дослідження – відновлення України від наслідків війни.

Предмет дослідження – вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – обґрунтування пріоритетів вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- дослідити теоретико-правові засади вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни;
- проаналізувати нормативно-правову базу вироблення державної політики;
- дослідити світову практику вироблення державної політики відновлення країни;
- здійснити оцінку передумов вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни;
- напрацювати концепцію пріоритетів вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни.

Практичне значення отриманих результатів: полягає у їх практичній реалізації під час формування державної політики відновлення України, сприяючи ефективнішому соціально-економічному відновленню та підвищенню якості життя населення в умовах післявоєнного періоду.

Описані пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності державних службовців центральних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також інших зацікавлених сторін для розробки та вдосконалення стратегій відновлення, спрямованих на підвищення ефективності соціально-економічного відновлення та покращення якості життя громадян в умовах наслідків війни.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: державна політика, соціально-економічні наслідки війни, вироблення державної політики відновлення країни, пріоритети відновлення, соціально-економічне відновлення, стабілізація країни, кризове управління, постконфліктна реконструкція.

ВІДГУК

про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету економіки та управління освітньо-професійної програми
«Цифрове врядування» Суєтіна Микити
на тему «Вироблення державної політики відновлення України
від наслідків війни»

1. *Актуальність теми.* Вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни є актуальним завданням, яке вимагає комплексного та координованого підходу для забезпечення сталого розвитку країни та поліпшення якості життя її громадян. Війна в Україні має суттєвий вплив на всі сфери життя країни, зокрема на гуманітарну ситуацію, економічне відновлення, соціальну реабілітацію, відновлення інфраструктури та ін. Це підтверджує актуальність теми дослідження та широкі перспективи подальших розробок у цій сфері.

2. *Позитивними рисами кваліфікаційної роботи* є теоретичне дослідження засад вироблення державної політики відновлення, аналіз нормативно-правової бази та концептуальних засад формування стратегії посткризового відновлення країни. Автором також здійснено оцінку впливу війни в Україні на стан економіки та інфраструктури та визначено перспективи імплементації успішних відновних проектів та їх потенційна адаптація для України

3. До *самостійних розробок автора* можна віднести аналізу факторів, що впливають на економіку України в умовах війни та визначені засади стратегії відновлення сучасної України.

4. *Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій* підтверджується їх значущістю з точки зору використання в практиці публічного управління під час розробки подальших кроків державної політики щодо відновлення України від наслідків війни.

5. До *недоліків роботи* можна віднести: слабкість наукового аналізу трактування досліджуваних категорій, недостатньо глибокий рівень оцінки перспектив, потенційних ризиків та ресурсного забезпечення визначених автором подальших кроків державної політики щодо відновлення України від наслідків війни.

6. *Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК.* В цілому робота відповідає вимогам, містить достатньо повне виконання індивідуальних завдань та допускається до захисту перед ЕК з рекомендованою оцінкою «відмінно».

Науковий керівник:

доцент кафедри національної економіки
та публічного управління

к.е.н., доцент
8 грудня 2023 року

Н.В. Федірко

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
освітньо-професійної програми «Цифрове врядування»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Сустина Микити Васильовича
на тему «Вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни»

Актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи і доцільність її розроблення обумовлюється тим, що економічні та демографічні наслідки, спричинені військовою агресією Російської Федерації проти України, досягли масштабів, небачених з часів Другої світової війни. Тому, всеохоплююче відновлення України від наслідків війни є без перебільшення найважливішим пріоритетом на шляху до довгострокового благополуччя українського народу.

Якість проведеного дослідження. Дослідження, виконане в роботі, має достатній масштаб та глибину. У роботі сформовано концепт стратегії відновлення України від наслідків війни. Робота містить аналіз впливу війни в Україні на стан економіки та інфраструктури, аналіз факторів, що впливають на економіку України в умовах війни, а також рекомендацій для ефективної реалізації політики відновлення.

Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи. В кваліфікаційній магістерській роботі здійснено детальний аналіз теоретичних засад державної податкової політики відновлення України від наслідків війни, нормативно-правові засади вироблення державної політики відновлення. Серед позитивних якостей, можна відзначити наявність міжнародного досвіду успішних відновних проєктів та аналіз їх потенційної адаптації для України.

Практична значимість висновків і рекомендацій. Результати виконаного магістрантом дослідження можуть бути враховані при розробці проєктів нормативно-правових актів, що стосуються зазначеної сфери, а також можуть стати основою для подальших досліджень з питань відновлення України від наслідків війни. Описані у роботі рекомендації для ефективної реалізації державної політики відновлення можуть бути використані у роботі службовцями органів державної влади та місцевого самоврядування, іншими особами, які здійснюють заходи, спрямовані на відновлення України від наслідків війни.

Зауваження. Недоліком роботи можна вважати недостатньо ґрунтовне розкриття питання залучення міжнародної спільноти до процесу відновлення України від наслідків війни. Також варто було б врахувати в запропонованих змінах перспективи відновлення України від наслідків війни в контексті реалізації процесу європейської інтеграції. Однак, це суттєво не впливає на загальний достатній рівень проведеного дослідження.

Кваліфікаційна магістерська робота Сустина М.В. відповідає діючим вимогам, рекомендується для публічного захисту та отримання позитивної оцінки, здобувач вищої освіти заслуговує присвоєння кваліфікації магістра з публічного управління та адміністрування.

Рецензент:
державний експерт експертної групи
формування Національної програми
інформатизації директорату розвитку
Національної програми інформатизації
Міністерства цифрової трансформації України
кандидат наук з державного управління

Горблюк

Сергій ГОРБЛЮК

Міриш Горбачова С. завідувач
Начальник державного
персоналу

О. Миленто

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО- ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИРОБЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ.....	7
1.1. Теоретичні засади вироблення та реалізації державної політики відновлення України після війни.....	7
1.2. Нормативно-правові засади вироблення державної політики відновлення	17
1.3. Концептуальні засади стратегії посткризового відновлення країни.....	30
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПЕРЕДУМОВ ВИРОБЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ.....	31
2.1. Аналіз та оцінка впливу війни в Україні на стан економіки та інфраструктури	31
2.2. Фактори, що впливають на економіку України в умовах війни	35
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ ВИРОБЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ.....	57
3.1. Перспективи імплементації успішних відновних проектів та їх потенційна адаптація для України	57
3.2. Формування концепту стратегії відновлення в умовах сучасної України.....	
3.3. Розроблення рекомендацій для подальшої ефективної реалізації державної політики відновлення.....	65
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах глобальної нестабільності та зростаючих загроз безпеці, Україна відчула на собі тягар соціально-економічних наслідків війни, що ставить перед нацією виклики, пов'язанні з виробленням дієвої та ефективної державної політики поствоєнного відновлення України. Військові конфлікти завжди залишають глибокий слід на всіх сферах життя суспільства, зокрема на економіці, інфраструктурі та соціальному захисті населення.

Акцентування у дослідженні уваги на виробленні стратегії відновлення України має визначальне значення в контексті забезпечення стабільності та покращення якості життя громадян. Зазначена тема вкладається у глобальний дискурс щодо управління кризовими ситуаціями та постконфліктною реконструкцією, що стає особливо актуальним в умовах сучасної світової нестабільності.

Практичні висновки цього дослідження можуть слугувати основою для розробки конкретних політичних заходів та стратегій, які спрямовані на відновлення та розвиток країни після війни. Такий підхід дозволить максимально використовувати власний досвід та взяти до уваги найкращі практики світових лідерів у сфері посткризового відновлення. Відтак, актуальність даної теми визнають як національні, так і міжнародні експерти, які прагнуть забезпечити сталість та процвітання України в умовах післявоєнного періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну базу дослідження складають концепції, представлені у працях таких вчених, як С. Писаренко [1], О. Снігова [5], О. Нестеренко [11], К. Лопух [13], О. Задорожна [17], Я. Жаліло [18], В. Небрат [30], І. Піляєв [36], Т. Маматова [37], О. Олійник [38], Т. Васильців [47], І. Бабець [48] та інші.

Втім, подальші дослідження необхідно спрямовувати на більш глибоке вивчення конкретних механізмів формування та реалізації державної політики

відновлення. Важливо повсякчас аналізувати ефективність заходів, що вживаються в різних сферах, таких як економіка, соціальна політика, та інфраструктурний розвиток. Детальне вивчення пріоритетів відновлення дозволить точніше визначити ключові напрямки, які вимагають найбільшої уваги та ресурсів.

Крім того, дослідження може бути розширене на вивчення інноваційних методів та практик, які вже успішно використовуються в інших країнах для ефективного відновлення країни після війни. Привернення уваги до глобального контексту та прикладів успіху інших націй може сприяти впровадженню передового досвіду в українському контексті.

Також важливим є вивчення позитивного та негативного досвіду реалізації вже існуючих стратегій відновлення, з метою виявлення сильних та слабких сторін, а також визначення шляхів їх подальшого удосконалення. Подальші дослідження мають бути направлені на пошук оптимальних рішень та розробку конкретних рекомендацій для удосконалення ефективності державної політики відновлення України.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетів вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено наступні *завдання*:

- дослідити зміст державної політики та процесу її вироблення;
- проаналізувати нормативно-правову базу вироблення державної політики;
- дослідити світову практику вироблення державної політики відновлення іноземних держав;
- здійснити оцінку передумов вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни;
- обґрунтувати пріоритети вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни.

Об’єкт дослідження – відновлення України від наслідків війни.

Предмет дослідження – вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни.

Методи дослідження. Для розкриття поставлених у дипломній роботі завдань було використано наступні методи: теоретичний – для систематизації, узагальнення та критичного аналізу теоретичних концепцій, наукових теорій та підходів, пов'язаних із державною політикою відновлення; порівняльний – для зіставлення стратегій відновлення, прийнятих різними країнами у подібних умовах після військових конфліктів; емпіричний – для обґрунтування впливу війни на добробут населення, задоволення потреб громадян, бізнесу, держави; логічний – для формування власних оціночних суджень; експертний та узагальнення – для формування напрямків удосконалення державної політики відновлення України у поствоєнний період; системно-структурний – для отримання глибшого розуміння взаємодії компонентів державної політики відновлення та сприяння розробці комплексних стратегій, з метою покращення різних аспектів відновлення в Україні; опис та узагальнення – для формування глибшого, комплексного та систематизованого уявлення про процеси відновлення, що слугуватиме основою для розробки інтегрованих стратегій та прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері відновлення країни після війни.

Теоретична, методична значущість отриманих результатів полягає у дослідженні теоретичної бази управління відновленням та публічного управління в цілому. Отримані дані сприятимуть уточненню теоретичних підходів та концепцій, а також можуть слугувати фундаментом для розроблення методичних посібників, спрямованих на планування та впровадження ефективних стратегій державної політики відновлення. Зокрема, результати дослідження можуть використовуватися для оптимізації практичних підходів в управлінні відновленням, надаючи конкретні рекомендації для вдосконалення ресурсного використання та впровадження передових практик. Цей досвід має потенціал бути корисним глобально, надаючи важливі висновки та рекомендації для зрозуміння та покращення процесів відновлення країн після конфліктів.

Практична значущість отриманих результатів полягає у їх практичній реалізації під час формування державної політики відновлення України, сприяючи ефективнішому соціально-економічному відновленню та підвищенню якості життя населення в умовах післявоєнного періоду.

Описані пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності державних службовців центральних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також інших зацікавлених сторін для розробки та вдосконалення стратегій відновлення, спрямованих на підвищення ефективності соціально-економічного відновлення та покращення якості життя громадян в умовах наслідків війни.

Інформаційною базою дослідження є матеріали Міністерства економіки України, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства цифрової трансформації України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти (постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України), Укази Президента України, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, додатків, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі досліджено теоретичні засади вироблення та реалізації державної політики відновлення України після війни, а також проаналізовано сучасний стан інфраструктури, економіки та законодавства, як фундаментальних аспектів стратегії відновлення. У другому розділі здійснено аналіз зарубіжного досвіду відновлення. Проаналізовано приклади успішних відновних проєктів та потенціал їх адаптації в Україні. У третьому розділі досліджено формування концепту стратегії відновлення в умовах сучасної України, а також запропоновано рекомендації для подальшої ефективної реалізації державної політики відновлення.

Апробація дослідження. Результати дослідження представлені автором на II Міжнародній науково-практичній конференції «Кібербезпека державних інституцій та подолання кризових станів» (м. Київ, м. Вроцлав, 25 травня 2023 року) [2, с. 123, 124].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИРОБЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

1.1. Теоретичні засади вироблення та реалізації державної політики відновлення України після війни

Не спровокована військова агресія Росії проти України призвела та продовжує призводити до масштабного руйнування економіки, соціальної сфери, транспортної та енергетичної інфраструктури, а також знищення населених пунктів, і що найбільш болюче – втрат в людських життів. За оцінками проекту damaged.in.ua станом на 1 вересня 2023 року, масштаб руйнувань інфраструктури вже сягнув прямих збитків у розмірі 151.2 мільярда доларів США. Непрямі економічні втрати, за різними оцінками, станом на червень 2023 року становлять суму, еквівалентну розміру у \$750 мільярдів, що є безпрецедентним явищем з часів руйнувань і втрат, спричинених Другою світовою війною [3].

24 лютого 2022 року стало вирішальним етапом в історії України, коли Росія вкотре посягнула на територіальну цілісність країни. Після подій Революції Гідності у 2013-2014 роках, Росія окупувала територію Криму та частину території Донбасу, спричиняючи значні труднощі, збитки, руйнування та страждання для населення України. Світова спільнота, незважаючи на ці порушення, не продемонструвала наполегливості у питанні притягнення Росії до відповідальності, що дозволило їй уникнути серйозних наслідків.

Україна в той час продовжувала стикатися з викликами корупції, технологічної деградації, проблемами захисту прав громадян та недостатньо потужної армії. Якісні реформи стали життєво необхідними для виживання країни. Перехід влади до окремих лідерів Революції гідності, був важливим етапом збереження суверенітету країни, але супроводжувався великими складнощами.

Росія контролювала 7% території, значна частина виробничих потужностей була втрачена, економіка перебувала у вільному падінні, іноземна допомога була обмеженою. Міжнародний валютний фонд допоміг Україні кредитуванням в 17 млрд доларів, але уряд став перед важким вибором, оскільки всі альтернативи були болючими [4, стор. 6-7].

Незважаючи на труднощі, Україна досягла значного прогресу в реформах, зокрема в банківській системі та секторі публічних закупівель. З укладення між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами відповідного міжнародного договору наша держава зацементувала тісні і тривалі відносини з західним світом, які ґрунтуються на спільних цінностях, а саме: на повазі до демократичних принципів, верховенства права, доброго врядування, прав людини і основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки. Однак не всі сфери були реформовані рівномірно, існують виклики у реформі трудового та житлового законодавства, судової та правоохоронної системи, державної служби. Незважаючи на труднощі Україна продовжує працювати над своїм відновленням та розвитком.

Російська агресія у 2014 році також значно вплинула на економіку України, особливо у сфері торгівлі та прямих іноземних інвестицій. На фоні численних випадків російського енергетичного шантажу, Україна вирішила стратегічно переорієнтувати свою зовнішню торгівлю від Росії до Європейського Союзу. Зупинивши прямі закупівлі природного газу в Росії, країна також розірвала або значно зменшила транзит та інші зв'язки, включаючи припинення прямого авіасполучення між Україною і Росією з 2015 року. Війна на сході України, хоча й була порівняно низької інтенсивності, створювала турбулентність для багатьох підприємців, як українських, так і іноземних, роблячи країну менш привабливою для інвестицій.

Незважаючи на виклики, Україна не тільки продемонструвала свою силу як відкрите демократичне суспільство, але й розпочала «тектонічні» зміни у своїх інституціях, економіці та суспільстві. Під керівництвом президента Володимира Зеленського з 2019 року, Україна продовжила курс на зниження рівня корупції, що стало значущим кроком. Суспільство досягло консенсусу щодо стратегічної мети України – приєднання до Європейського Союзу. Безвізовий режим із ЄС сприяв не лише посиленню ідентичності України як члена європейської родини, але й встановленню нових альянсів, що зміцнюють міжнародну позицію країни.

Для відновлення країни після воєнних подій та інтеграції української економіки у європейський простір і глобальні ланцюги створення вартості, Україні необхідно реалізувати обширну, всеохоплюючу програму відновлення.

У зв'язку з прогресом інформаційних технологій, таких як big data, хмарні технології, широке покриття швидкісного інтернету, а також сучасні системи супутникових даних, світ не мав досвіду із реалізації проєктів відновлення масштабу, подібного тому, який передбачається для майбутнього відновлення України. З цієї причини важливо, щоб Україна розробила власну унікальну модель відновлення, спираючись на кращі практики відновлення країн після природних катастроф та збройних конфліктів, а також використовувала сучасні цифрові інструменти.

Основними викликами для відновлення України є масштабність такого відновлення, достатні фінансові ресурси, цільова фінансова підтримка найкращих та найнеобхідніших ініціатив, їх пріоритезація, ефективність користування фінансовими ресурсами, а також корупція. Для успішної практики відновлення доцільно застосовувати такі принципи:

1. Відновлення має відбуватися під керівництвом органів державної влади країни, яка потребує відновлення. Ані міжнародні неурядові організації, ні національні громадські організації не повинні замінювати функціонал державних інституцій;

2. Підґрунтям для відновлення держави повинна бути економіка. Матеріальна допомога повинна сприяти саме економічному зростанню, а не замінювати його;

3. Відновлення має відбуватися швидкими темпами та починатися якнайшвидше, без зволікань, окрім об'єктивно виправданих;

4. Застосування інструментів цифровізації та відповідної цифрової інфраструктури дозволить боротися з корупцією та покращувати ефективність користування ресурсами;

5. Залученість місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування і громадянського суспільства мають особливо велике значення для успішних проєктів відновлення.

Відновлення України в післявоєнний період відрізнятиметься масштабністю на території усієї Європи з часів Другої світової війни. Обсяги завдань з відновлення, а також можливості передових технологій породжують унікальні виклики та створюють продуктивну основу для інноваційних рішень. Динаміка воєнних дій за останні місяці на фронті, зокрема відсутність значного прогресу, в тому числі, й у зв'язку з відсутністю необхідної для повернення Україні кордонів 1991 року підтримки міжнародних партнерів підтверджує основні припущення щодо необхідності посилення як протягом військового стану, так і під час післявоєнного відновлення мілітаризації нашої держави за рахунок внутрішнього ресурсу. При цьому, країна, зберігаючи сильні державні та соціальні інститути, стикається із значним фінансовим та економічним навантаженням. Отже, на даному етапі настає критичний момент для України, коли особливо важливо забезпечити ефективне, прозоре та відкрите використання всіх наявних на її території ресурсів. Однак, це не виключає необхідності продовжувати поглиблювати співпрацю з усіма категоріями міжнародних партнерів для посилення нашого військового потенціалу.

Усі процеси відновлення можна поділи на три основні групи:

- 1) Систематизація відновлення;
- 2) Розподіл ресурсів;

3) Сприяння експорту.

Аналіз зазначених процесів представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Аналіз процесів відновлення

№	Групи процесів відновлення	Характеристики та напрямки	Приклади
1.	Систематизація відновлення	➤ Побудова єдиної системи розподілу та обліку проєктів відновлення, включаючи визначення проєктів, пріоритетизацію, вибір виконавців, облік та контроль. ➤ Розробка механізмів для оптимального використання ресурсів та координації відновлювальних заходів.	✓ Створення централізованої бази даних для реєстрації та відстеження ходу виконання проєктів відновлення. ✓ Впровадження системи електронного документообігу для забезпечення ефективного обліку. ✓ Встановлення механізмів онлайн-моніторингу для оперативного реагування на виниклі проблеми.
2.	Розподіл ресурсів	➤ Розподіл державної власності, включаючи корпоративні права, нерухомість, надра, землю, ліс тощо. ➤ Використання концесій, державно-приватного партнерства та проєктного фінансування для нового будівництва, модернізації та реконструкції. ➤ Організація нефінансової допомоги, включаючи товари для відновлення та енергоресурси. ➤ Розподіл конфіскованого російського майна. ➤ Гуманітарна допомога та соціальна підтримка з підтримкою розподілу.	➤ Передача управління державними об'єктами в оренду чи концесію приватним компаніям. ➤ Залучення інвестицій для створення нових об'єктів інфраструктури та модернізації існуючих. ➤ Постачання матеріальних благ та необхідних ресурсів для відновлення постраждалих територій. ➤ Перерозподіл ресурсів для соціальної підтримки населення та реконструкції житлового фонду.
3.	Сприяння експорту	➤ Експорт продукції до ЄС, враховуючи умови самовивезення. ➤ Створення нових бірж для української продукції, зокрема сільськогосподарської продукції в Чорному морі та інших регіонах.	✓ Розвиток інфраструктури для зручного та швидкого експорту товарів. ✓ Укладення торговельних угод з країнами ЄС для підтримки експорту. ✓ Сприяння вивезенню сільськогосподарської продукції через створення спеціалізованих бірж.

Джерело: розроблено автором

Із вищезазначеної таблиці 1.1. можна зробити наступні висновки, які враховують також і цифрові рішення:

1. Інноваційна система управління та моніторингу процесів відновлення має бути розроблена з відповідною орієнтацією на максимальне охоплення всіх етапів відновлення, від початкового залучення фінансування від партнерів та донорів і до ефективного використання коштів. Її концепція має базуватися не на побудові концепції «з чистого аркушу», а на інтеграції вже існуючих в Україні рішень, у тому числі цифрових, зокрема, реєстрів, систем, аукціонів, торгів із високими стандартами якості, прозорості, підзвітності та оптимальної ефективності;

2. Механізм розподілу наявних ресурсів повинен функціонувати за прозорими та доступними для перевірки процедурами, дотримуючись принципів справедливості та забезпечуючи конкурентне середовище. Навіть у разі фінансування державних і соціальних ініціатив слід віддавати перевагу тим проєктам, які максимально сприяють створенню додаткових благ для громад та враховують ступінь пошкодження територій або громад внаслідок військової агресії Росії. Цифрові рішення, спрямовані на розподіл ресурсів, повинні бути інтегровані в єдину цифрову платформу відновлення, щоб забезпечити відстеження ходу реалізації проєктів та оптимальне використання ресурсів у різних аспектах та за різними критеріями;

3. Сприяння експорту в контексті відновлення України після військової агресії Росії вимагає комплексного підходу та використання сучасних цифрових рішень. Розподіл ресурсів, включаючи державну власність, концесії та державно-приватне партнерство, потребує ефективного цифрового механізму для максимізації результативності. Це може бути досягнуто за допомогою інтегрованої цифрової платформи, яка дозволить відстежувати та аналізувати різні аспекти відновлення, враховуючи конкретні вимоги експортного сектору. Наприклад, використання цифрових систем для моніторингу потоків товарів та послуг на експорт, інтеграції національних бірж та створення нових експортних майданчиків забезпечать ефективний механізм просування української продукції

на світові ринки. Крім того, врахування цифрових рішень у розробці стратегій експорту дозволить адаптувати пропозиції до вимог міжнародних партнерів та сприятиме збільшенню конкурентоспроможності українських товарів і послуг на глобальному ринку.

Сучасний глобальний розвиток перебуває під впливом російської воєнної агресії проти України, що визначає нові тенденції у світовому порядку. Суттєво змінюється взаємодія між процесами глобалізації та фрагментації. Глобальні тенденції продовжують існувати, але в умовах регіональних обмежень та покраїнових викликів. Замість швидкої глобалізації, наразі ми спостерігаємо «слоубалізацію» (так зване уповільнення темпів глобалізації), де використання санкцій визначає країни як виключені з глобальних процесів.

Застосування санкцій не лише ставлять під загрозу економічну діяльність, але й реально виключають країни з глобального співтовариства. В результаті відбувається переміщення центрів економічної потужності, і виникає явище зростаючої економічної фрагментації. Цей процес, визначений російською агресією, може призвести до формування геополітичних блоків із своїми стандартами та системами платежів.

Тож ми маємо розуміти, що поствоєнна відбудова України тепер відбувається в умовах глибокої фрагментації світової економіки. Країна залишається залежною від зовнішнього фінансування і матеріальної підтримки. В цьому контексті надзвичайно важливо зберігати зовнішні пріоритети розвитку, зокрема, шляхом отримання повноцінного членства в Європейському Союзі.

Урахування ролі держави в економічному житті під час війни і післявоєнної відбудови є надважливим в аспекті відновлення. На мою думку також надважливо виявляти максимальну коректність у відносинах з міжнародними партнерами, особливо щодо фінансування процесу відбудови, враховуючи розбіжності в підходах до боротьби з корупцією в Україні та країнах Заходу.

1.2. Нормативно-правові засади вироблення державної політики відновлення

Станом на жовтень 2023 року на жаль немає єдиного національного плану відновлення для України, що би був розроблений Урядом або ж іншим суб'єктом законодавчої ініціативи, та мав відповідну юридичну силу, слугуючи стратегічним документом для всіх учасників процесу відновлення. Попередній план, розроблений до минулорічної конференції в Лугано, не тільки не став дорожньою картою для учасників відновлення, не отримавши юридичного статусу, але й майже не використовується і не згадується представниками влади, донорами, організаціями місцевого самоврядування та організаціями громадянського суспільства.

Навіть при наявності Національної ради відновлення України від наслідків війни, яка планувалася як основний координаційний центр для учасників відбудови, ця структура не виконує своїх функцій повноцінно. Критика в адресу змісту Плану відновлення зазначається не лише представниками українських громадських організацій, включаючи екологічні, але й західними аналітичними центрами. Презентований влітку 2022 року план «Fast Recovery», спрямований на короткострокову перспективу, також недостатньо висвітлений у відкритих джерелах та реакціях учасників дослідження у 2023 році [6, стор. 17]. Можливо, після кадрових змін у владі, цей план також втратив свою стратегічну актуальність у процесі відбудови.

Регіональні плани відновлення наразі, на жаль, часто існують у вигляді локальних громадських ініціатив та проектів. Результати опитування Київського міжнародного інституту соціології керівників громад, яке було проведене в рамках дослідження, показують, що лише третина громад має певні стратегічні документи щодо відновлення.

Але навіть ті громади, які вже розробили такі документи, визнають, що їхні плани ще далекі від завершення (6,1 по 10-бальній шкалі відповідно). Під час розробки планів відновлення громад, як правило, представники місцевих рад,

або представники громадянського суспільства беруть участь у створенні планів відновлення в половині випадків. [6, стор. 17]

В суспільному просторі України вже наявні плани відновлення громад, що були розроблені з активною участю організацій громадянського суспільства та залученням їхньої технічної та експертної підтримки. Таким чином, існують значні труднощі на двох ключових рівнях – центральних органів виконавчої влади України та органів місцевого самоврядування - щодо реалізації планів відновлення. Національної, юридично закріпленої та зрозумілої рамки відновлення для всієї країни наразі на жаль не існує. Ситуація на рівні громад дещо поліпшена, але це лише початок важкого шляху, ефективність якого залежатиме від спільної координації ключових учасників, зокрема влади і донорів. Додатковим викликом для громад є юридичні колізії: різні закони передбачають створення різних документів щодо планів відновлення громад, які юридично не узгоджені між собою. Відсутність стратегічного плану на рівні держави та труднощі, які виникають з цього, є основним мотивом відгуків більшості учасників, які брали участь у дослідженні: донорів, представників громад, виконавчої влади на місцях та представників громадянського суспільства.

Указом Президента України В. Зеленського «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» від 21 квітня 2022 р. № 266/2022, утворено Національну раду з відновлення України від наслідків війни як консультативно-дорадчий орган при Президентові України.

Основними завданнями Ради є:

- розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни,

відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини;

- визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;

- підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди [56].

Варто зауважити, що Національна рада з відновлення України в період з квітня 2022 по червень 2022 року розробила відповідний проект Плану відновлення України. Цей план складається з 23 частин, які були розроблені відповідними робочими групами.

Орієнтовний «дедлайн» плану — 2032 рік, в той же час вартість його реалізації на той час оцінювалась у 750 мільярдів доларів США [7].

Аналізуючи хронологію усіх наявних розроблених планів відновлення України, можна виділити наступні, розроблені у різний час плани.

Таблиця 1.2. – Загальнонаціональні та інші плани відновлення

№	Назва документу	Організація / Автор	Горизонт (дедлайн) плану	Вартість оцінки
1.	План відновлення України	Національна рада з відновлення України	2032 рік	\$750 мільярдів
2.	План швидкого відновлення України (Fast Recovery)	Офіс Президента України	Н/Д	\$17,4 мільярдів
3.	План RebuildUkraine	Європейська Комісія	Н/Д	\$349 мільярдів
4.	Концептуальний документ Світового банку	Світовий банк	Н/Д	Не вказано
5.	План відновлення України (CEPR)	Центр досліджень економічної політики (CEPR)	Н/Д	Не вказано
6.	План Маршалла США для відновлення України	Німецький фонд Маршалла США	Н/Д	Не вказано
7.	План дій «Стійкість, відновлення та реконструкція»	Комітет міністрів Ради Європи	2023-2026 роки	€50 мільйонів

8.	Пріоритети відновлення системи охорони здоров'я	ВООЗ, Європейське Союзу в Україні, USAID, Світовий банк	18-24 місяці	Не вказано
9.	Потенційні стратегії відновлення України	Boston Consulting Group (замовник - Європейський інвестиційний банк)	Н/Д	Не вказано

Примітки: Н/Д - Не визначено.

Деякі дати та вартості можуть бути невизначеними або не вказаними в джерелах.

Джерело: *розроблено автором на основі ресурсів:* [7], [8], [9], [10], [12], [14], [15], [16], [19]

Розробка єдиного стратегічного документу з економічної відбудови України вимагає не лише технічної, але й концептуальної основи для визначення послідовності та чіткого метаорієнтованого плану післявоєнного економічного розвитку країни. Навіть при існуючих численних проєктах Планів дій з відновлення та розвитку України, виявляється відсутність чіткого визначення економічної моделі для подальшого розвитку. У тому числі, відмічається відсутність сталої нормативно-правової бази. Аналізуючи діюче законодавство України ми бачимо численні фрагментарні зміни, однак не системну концепцію.

Створення післявоєнної економічної моделі повинно враховувати умови, що гарантують функціонування ринкової економіки та здатність конкурувати в межах європейського економічного простору. Це передбачає досягнення Копенгагенських критеріїв для вступу до ЄС та імплементацію Угоди про асоціацію ЄС у відповідних сферах. Також важливим фактором є необхідність захисту національних інтересів у сферах економіки та енергетики.

Установлення стратегічних характеристик післявоєнної економічної моделі України повинно відображати принципи промислового розвитку, зокрема, створення конкурентоздатної та стійкої економіки, що ґрунтується на самодостатніх регіонах та громадах, спроможних до саморозвитку. Це передбачає впровадження заходів державної політики, які враховують ключові характеристики нової промислової політики ЄС, зокрема, цифровізацію виробничих процесів, декарбонізацію економічної діяльності, забезпечення безпеки та локалізацію.

Концептуальне бачення процесу післявоєнного відновлення виступає ключовим елементом стратегічного планування державної політики відновлення, дозволяючи визначити шляхи досягнення стратегічних цілей та механізми перетворення соціально-економічної системи України під час відновлення. Цей підхід не лише допоможе розробити ефективні стратегії, але й дозволить всім учасникам процесу оцінити власні можливості та визначитися з інвестиційними позиціями.

1.3. Концептуальні засади стратегії посткризового відновлення країни

Війни, зазвичай, призводять до тривалих і жорстоких наслідків, завдаючи шкоди суспільству, яка може відчуватися ще довго після припинення конфлікту. Поствоєнні країни стикаються з надзвичайними викликами, пов'язаними з розвитком економіки, абсолютно усіх сфер державної політики, у тому числі забезпеченням національної безпеки.

Перша в історії міжнародна післявоєнна відбудова відбулася в Австрії після закінчення Першої світової війни. Цей процес, керований Лігою Націй, базувався на роботі та пропозиціях економічної комісії для встановлення фактів. Реконструкція Австрії включала призупинення виплати репарацій, впровадження економічних реформ і призначення верховного комісара з економіки країни. Аналогічні, хоча менш значущі, заходи були призначені для Угорщини, а третя міжнародна програма реконструкції після війни 1922 року фокусувалася на репатріації вигнаних етнічних греків з Туреччини.

Найвражаюча післявоєнна реконструкція відбулася після Другої світової війни і включала в себе роботу Адміністрації ООН з питань допомоги та реабілітації в Європі та Китаї (1943-1946), позики Міжнародного банку реконструкції та розвитку для Європи, План Маршалла для Західної Європи (1948-1951) та економічну допомогу для Японії. З усіх цих ініціатив виокремлюється План Маршалла як найуспішніша програма [20].

У літературі, присвяченій постконфліктному економічному відновленню, наголошується на тому, що кожна спроба реконструкції унікальна. Післявоєнна ситуація відрізняється причинами конфлікту, його вирішенням, ступенем міжнародної підтримки та економічними умовами кожної країни. Внаслідок цього, реконструкційні заходи повинні бути індивідуально адаптовані до конкретних потреб кожної країни-одержувача [21].

Варто зауважити, що практично всі дослідження щодо повоєнного економічного відновлення, хоч із акцентом на соціальні аспекти, в основному зосереджуються на країнах, які пережили громадянські конфлікти.

В Україні наразі простежується тенденція порівнювати урядовий проєкт Національного плану відновлення України з історичним Планом Маршала, який служив основою для відновлення країн Західної Європи після Другої світової війни. Однак ця аналогія часто супроводжується недостатнім розумінням суті Плану Маршала. При використанні історичних паралелей між європейським Планом Маршала та сучасною ситуацією в Україні, важливо розуміти, що головним завданням «Плану Маршала 2.0» для повоєнної України є формування економічного базису для швидкої європейської інтеграції.

Таким чином, «План Маршала 2.0» для України може бути менш широким за змістом та обсягом, проте має фокусуватися на багаторівневій реінтеграції України та її суб'єктів до загальноєвропейських процесів. Його завданням є підтримка та просування реформ, необхідних для реалізації мети кандидатства та активного набуття членства в ЄС [22].

Отже, «План Маршала 2.0» для України має такі завдання, зокрема:

1. Сформулювати взаємовигідні умови реалізації Плану для України та європейських партнерів, охоплюючи не лише Україну, а й країни ЄС.
2. Забезпечити стабільний та передбачуваний простір для роботи європейських партнерів на українському ринку та їхню участь у проєктах відновлення.
3. Створити якісні фінансові механізми для ефективного розподілу ресурсів міжнародної фінансової допомоги через бюджетну та банківську

системи.

4. Визначити перспективне місце України у євроспільноті, зокрема, вирішити глобальні проблеми безпеки, демографії, кліматичних змін, цифрової революції тощо.

5. Розробити шляхи імплементації в Україні європейських політик, зокрема аграрної, конкурентної, регіональної, транспортної, екологічної, енергетичної тощо.

6. Визначити напрями промислового співробітництва для досягнення цілей відновлення.

7. Зміцнити логістичні зв'язки між Україною та ЄС.

8. Встановити напрями технічної допомоги для впровадження європейських практик органам державної влади та місцевого самоврядування.

Серед історичних детермінант успішності повоєнної відбудови та подальшого розвитку країн можна виділити кілька ключових груп: економічні, інституційні та соціогуманітарні.

У групі економічних детермінант важливими факторами є рівень довоєнного розвитку, обсяги руйнування та розміри втрат, а також характер зовнішньої допомоги. Інституційні аспекти включають державну суб'єктність у реалізації плану відновлення, якість інститутів та ефективність публічного управління, рівень інституційної довіри та взаємодію між різними суб'єктами влади. У соціогуманітарному вимірі важливими факторами є людський потенціал, соціальний капітал, особливості національного менталітету та рівень суспільної консолідації.

Історико-економічний досвід свідчить, що успішність повоєнної відбудови не тільки залежить від початкової позиції країни, але і від ефективних механізмів управління, соціальної підтримки та зовнішньої допомоги. Ефективність управління, заснована на професіоналізмі та компетентностях, сприяє досягненню позитивних результатів. Широка соціальна база підтримки, національна ідея та воля до реалізації національного проєкту також впливають

на успішність відновлення. Зовнішня допомога у формі інвестицій, технологій та організаційної підтримки грає ключову роль у процесі відновлення.

Важливо зауважити, що історія країн, які пройшли період поствоєнного/постконфліктного відновлення, демонструє, що їх успіх визначається цілеспрямованою політикою структурних реформ та послідовними регуляторними заходами. Важливо встановити, що у процесі повоєнного відновлення національне господарство повинно не тільки відбудовуватися, але й модернізуватися, оновлюватися та вдосконалюватися в різних вимірах, таких як інституційно-організаційний, технологічний, просторовий, соціальний та інші. Це вимагає проведення структурних реформ, спрямованих на упорядкування економічного життя, надання економічній діяльності визначеності та передбачуваності, щоб забезпечити стійкість економічної системи.

Тож як вже зазначалося, в умовах кризового періоду важливо розробити ефективну стратегію посткризового відновлення країни. У таблиці нижче подано аналіз, який конкретизує концептуальні засади цієї стратегії, враховуючи ключові аспекти, такі як стратегічне планування, економічна реформа, соціальна інклюзія, інфраструктурні зміни, охорона навколишнього середовища та розвиток людського капіталу. На мою думку, ці принципи є визначальними для успішної реалізації посткризового відновлення та створення стійкого фундаменту для подальшого розвитку.

Таблиця 1.3 – Вироблення окремих концептуальних засад стратегії посткризового відновлення країни

№	Концептуальні засади	Основні аспекти
1.	Стратегічне планування	✓ Розробка довгострокової стратегії відновлення. ✓ Визначення основних цілей, завдань та пріоритетів.
2.	Економічна реформа	✓ Впровадження структурних змін для покращення економічного клімату. ✓ Сприяння підприємництву та залученню інвестицій.
3.	Соціальна інклюзія та захист	✓ Забезпечення соціальної справедливості. ✓ Розвиток системи соціального захисту, зокрема соціальних послуг. ✓ Інклюзія – філософія державної соціальної

		політики.
4.	Інфраструктурні зміни	✓ Модернізація інфраструктури для підтримки економічного та соціального розвитку. ✓ Інклюзивна інфраструктура на рівні державної політики та політики громад.
5.	Охорона навколишнього природного середовища	✓ Розробка екологічно стійких рішень. ✓ Заходи щодо зменшення негативного впливу на довкілля.
6.	Розвиток людського капіталу	✓ Підвищення рівня освіти та навичок працівників. ✓ Здоров'я та добробут населення.

Джерело: розроблено автором

З вищезазначеного можна зробити висновок, що успішне відновлення країни після кризи вимагає комплексного підходу. Важливо також враховувати соціальний аспект, забезпечуючи розвиток людського капіталу та інклюзивність для всіх верств населення.

Успішна стратегія також вимагає ефективного управління кризою та співпраці різних секторів суспільства. Структурні реформи виявляються ключовим фактором для стабільності та інноваційного розвитку. Подальше ж розширення підприємництва та стимулювання інновацій відіграють важливу роль у відновленні економічної активності.

Варто також звертати окрему увагу на охорону навколишнього середовища, прагнучи до екологічно стійкого розвитку. Залучення зовнішньої допомоги та підтримки у цьому контексті визначається як важливий елемент успішної стратегії.

Загальна мета має полягати в створенні не просто відновленої, але й удосконаленої системи, яка забезпечить тривалий розвиток країни після кризи.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ПЕРЕДУМОВ ВИРОБЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

2.1. Аналіз та оцінка впливу війни в Україні на стан економіки та інфраструктури

Війна в Україні створила неабияку гуманітарну кризу, окреслену величезними масштабами та без перебільшення вразила світову економіку. З погляду макроекономіки, підвищення цін на продукти харчування та енергію і в подальшому призводитиме до скорочення реальних доходів. Швидка деградація перспектив світової економіки, зумовлена зростанням цін на продовольство, паливо та добрива, підтверджена експрес-оцінкою впливу війни на торгівлю та розвиток в Україні.

Вторгнення Росії призвело до надзвичайної шкоди не тільки економіці територіальних громад, руйнування інфраструктури, зокрема на сході та півдні України, але й викликало негативні наслідки для наповнення бюджетів усіх рівнів. Зафіксовано значуще скорочення економічної активності суб'єктів господарювання, що призвело до зменшення надходжень податків та інших платежів. Швидка експертна оцінка впливу війни на торгівлю та економічний розвиток від Конференції ООН з торгівлі та розвитку (CNUCED) вказує на стрімке погіршення глобальної економічної перспективи, особливо в африканських та інших найменш розвинених країнах світу.

Військовий конфлікт в Україні має вартість у вигляді людських жертв та страждань і становить серйозний удар для світової економіки. Всі ці турбулентності у поєднанні з небезпекою для досягнення результатів, спрямованих на відновлення після пандемії COVID-19 ставлять під загрозу шлях до сталого розвитку.

Таблиця 2.1 – Загальна оцінка прямих втрат інфраструктури станом на лютий 2023 року

№	Тип майна	Оцінка прямих витрат, млрд. дол. США	Доля прямих витрат за типом майна, % від загальної суми
1.	Житлові будівлі	53,6	37,3
2.	Інфраструктура	36,2	25,2
3.	Активи підприємств, промисловість	11,3	7,9
4.	Освіта	8,9	6,2
5.	АПК та земельні ресурси	8,7	6,1
6.	Енергетика	8,1	5,6
7.	Лісовий фонд	4,5	3,1
8.	Транспортні засоби	3,1	2,2
9.	Торгівля	2,6	1,8
10.	ЖКТ	1,4	1,0
11.	Культура, туризм, спорт	2,2	1,5
12.	Охорона здоров'я	1,8	1,2
13.	Адміністративні будівлі	0,5	0,4
14.	Цифрова інфраструктура	0,6	0,4
15.	Соціальна сфера	0,2	0,1
16.	Фінансовий сектор	0,04	0,01
17.	Разом	143,8	100 %

Джерело: Київська школа економіки [23, с. 4]

Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури, визначених у грошовому виразі станом на лютий 2023 року, відображає глибокі та різнопланові втрати у різних сферах життєдіяльності країни. Приведена таблиця розглядає різні типи майна та їхню відносну оцінку у загальній сумі збитків.

Житлові будівлі зазнали найбільших прямих втрат, становлячи 37,3% від загальної суми. Це свідчить про серйозні виклики у відновленні житлового сектору та підтримці населення.

Інфраструктура та промислові активи, які становлять 25,2% та 7,9% відповідно, є ключовими факторами для економічного відновлення та стійкості країни. Втрати в цих сферах вимагатимуть комплексних заходів для відновлення функціональності та стимулювання економічного зростання.

Освіта, сектори АПК та земельних ресурсів також знаходяться на значних позиціях за шкалою оцінки прямих збитків, завданих інфраструктурі з відповідними 6,2% та 6,1%. Це підкреслює важливість відновлення освітніх та аграрних галузей для майбутнього розвитку країни.

У перші тижні вторгнення, з кінця лютого до початку березня, активні бойові операції розгорталися на території 10 областей. Станом на початок вересня 2023 року, бойові зіткнення продовжуються в Харківській, Луганській, Донецькій, Херсонській та Запорізькій областях. Найбільш постраждалими є області України, де безпосередньо відбувалися бойові дії: Донецька, Харківська, Луганська, Миколаївська, Запорізька, Київська та Чернігівська області. Серед міст, які найбільше постраждали внаслідок війни, можна визначити Мар'їнку, Маріуполь, Ірпінь, Харків, Чернігів, Сєверодонецьк, Лисичанськ, Вугледар, Суми, Рубіжне, Ізюм, Миколаїв, Бахмут та Волноваха.

Аналізуючи інформацію про прямі втрати за регіонами у грошовому вимірі на лютий 2023 року, можна виділити декілька ключових аспектів:

Лідери за прямими втратами:

Донецька область (32,217 млн доларів). Цей регіон є найбільш постраждалим з економічної точки зору. Величезна сума прямих втрат свідчить про серйозний вплив конфлікту на економіку та інфраструктуру регіону.

Харківська область (31,206 млн доларів). Також є однією з найбільш постраждалих територій. Велика кількість прямих втрат вказує на значний вплив на економіку та інфраструктуру регіону.

Запорізька область (10,528 млн доларів). Інша область, де прямі втрати виявилися значними, що свідчить про серйозний вплив конфлікту.

Регіони з меншими прямими втратами:

Львівська область (171 млн доларів). Сума збитків незрівнянно менше відносно областей східної України. Хоча цей показник все одно є значним.

Волинська область (25 млн доларів). Регіон із одним з найнижчих показників економічних втрат.

Закарпатська область (14 млн доларів). Цей регіон має найменші прямі втрати серед усіх областей.

Ресурсні регіони:

Дніпропетровська (2,045 млн доларів). Регіон зі значними втратами, що вказує на руйнування промислових об'єктів, оскільки цей регіон знаходиться серед лідерів країни за обсягом виробництва промислової продукції.

Місто Київ:

Київ (1,198 млн доларів). Столиця також відчула економічні втрати, хоча значення менше порівняно з іншими областями [23, стор 5].

Ці дані свідчать про значний рівень економічних та соціальних втрат внаслідок конфлікту в різних регіонах України.

Продовження агресії Росії протягом 2022-2023 років призвело до прогресуючого зростання суми завданих збитків, які виникли в результаті ракетних ударів по цивільній інфраструктурі країни та обстрілів міст і селищ, особливо на південному та східному напрямках України. Регулярний моніторинг завданих втрат з вересня 2022 року по лютий 2023 року та пізніше, який здійснюють цивільно-військові адміністрації та міністерства, дозволяє систематично оцінювати актуальний рівень збитків від російської агресії.

Протягом майже півроку до 1 вересня 2023 року Україна понесла додаткові збитки в розмірі понад \$18,4 млрд для свого активу. Суттєве зростання цієї суми пов'язане зі збільшенням збитків житлового фонду, який у лютому досяг \$53,6 млрд. Три найбільш постраждалі сфери, окрім житлового сектору, включають інфраструктуру з збитками у розмірі \$36,2 млрд, а також промисловість та

пошкоджені підприємства із сумою \$11,3 млрд. Росія також завдала збитків у розмірі \$8,9 млрд освітнім закладам, де навчалися українці, а також учні та студенти з інших країн. Збитки, заподіяні агропромислового комплексу протягом активної фази збройної агресії з 24 лютого 2022 року, оцінюються на \$8,7 млрд.

Порівняно з початком червня 2022 року, кількість зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури значно зросла з 121 тис. до 153 тис. Об'єкти житла, що постраждали від війни, збільшилися з 777 до 1216, медичних закладів - з 111 до 630, адміністративних будівель - з 105,2 тис. до 207,5 тис., а приватних легкових автомобілів - з 777 до 1216.

Стратегія Росії щодо ураження енергетичної інфраструктури України масованими ракетними ударами, розпочата з жовтня 2022 року, призвела до прямих втрат у енергетичній сфері в розмірі \$8,1 млрд, основна частина яких припадає на електроенергетику. Звільнення територій Харківської та Херсонської областей, яке відбулося у вересні та листопаді 2022 року, також вплинуло на кількісні розрахунки. Деякі сектори, такі як ЖКГ та адміністративні будівлі, зазнали коригувань в меншу сторону через уточнення даних щодо середніх площ та вартості об'єктів.

Наслідки агресивних обстрілів міст ракетами та артилерією, які стали стандартною тактикою російських військ, призвели до серйозних руйнувань у сфері житлового будівництва в багатьох містах та містечках, особливо тих, що знаходяться в сірій зоні конфлікту. Згідно з останніми даними на лютий 2023 року, понад половина житлового фонду в численних населених пунктах була пошкоджена або повністю зруйнована через воєнні дії Росії. Це створює потребу не лише у відновленні окремих будівель, але й у комплексному відновленні міст, розробці нових містобудівних документів та інших заходів.

Найбільше постраждали міста, такі як Маріуполь, Харків, Чернігів, Сєвєродонецьк, Рубіжне, Бахмут, Мар'їнка, Лисичанськ, Попасна, Ізюм та Волноваха, стали свідками безпрецедентних руйнувань житлового фонду. Зокрема, у Сєвєродонецьку за попередніми оцінками пошкоджено 90%

житлового фонду, в той час як міста, такі як Бахмут і Мар'їнка, практично втратили всі свої будівлі унаслідок воєнних подій. При цьому кількість пошкоджених житлових будівель, незалежно від їхнього типу (багатоповерхові або ж приватні будівлі), продовжує зростати через продовження активних бойових дій у напрямку Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської областей та часткову окупацію території України, а також через постійні ракетні атаки на інші частини країни.

За попередніми даними військових адміністрацій областей, станом на 24 лютого 2023 року загальна кількість зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду становить приблизно 153,86 тисячі будівель, із них 136 тисяч — приватних (індивідуальних) будинків; 17,5 тисяч — багатоквартирних будинків; 0,3 тисячі — гуртожитків.

У результаті воєнних подій загальна площа пошкоджених чи зруйнованих об'єктів сягнула 83,1 мільйона квадратних метрів, що відповідає 8,2% загальної площі житлового фонду України. Згідно попередніх оцінок, 15,4 тисячі житлових будівель (загальна площа 18,6 мільйона квадратних метрів) зазнали часткових пошкоджень (ступінь руйнування менше 10%), 65,7 тисяч житлових будівель (загальна площа 35,3 мільйона квадратних метрів) мають середні пошкодження (ступінь руйнування від 10% до 40%), а 72,7 тисяч житлових будівель (загальна площа 29,6 мільйона квадратних метрів) були повністю зруйновані (ступінь руйнування понад 40%). Варто відзначити, що це співвідношення може змінюватись внаслідок подальших технічних оглядів будівель.

Пошкоджені або зруйновані будинки стали причиною трагедії для близько 1,3 мільйона домогосподарств, що означає приблизно 3,2 мільйона осіб, що залишилися без нормального житла. Згідно з попередніми розрахунками, вартість прямих збитків для житлового фонду складає \$53,6 мільярда, що становить більше третини загальних прямих збитків, зафіксованих в Україні на 24 лютого 2023 року [23, стор 8].

Варто зауважити, що лише для відновлення об'єктів житлового фонду до попереднього стану потрібно буде реалізовувати витрати на такі напрями, як

поточний ремонт, капітальний ремонт або реконструкція, нове будівництво, а також відновлення прибудинкової території (парканів, лавок, озеленення, дитячих та спортивних майданчиків і т.д.), і закупівлю предметів довготривалого користування, таких як меблі та побутова техніка.

Попередні дані також свідчать про зруйнування чи пошкодження 630 адміністративних будівель, із них 580 — будівлі органів державної влади та місцевого самоврядування, та 50 — ЦНАПи. Вартість прямих збитків для адміністративних будівель оцінюється на \$0,54 мільярда [23, стор 8].

Прямі втрати від руйнувань об'єктів системи охорони здоров'я складають \$1,8 мільярда. Загалом, від початку конфлікту було пошкоджено чи зруйновано принаймні 1216 закладів охорони здоров'я.

У рамках розрахунків збитків проекту врахована оцінка пошкоджень різних об'єктів охорони здоров'я, таких як лікарні, поліклініки, стоматології, консультативно-діагностичні центри, медичні кабінети, фельдшерсько-акушерські пункти, амбулаторії, реабілітаційно-оздоровчі центри, лабораторні центри та центри крові, а також господарські будівлі закладів охорони здоров'я. Розрахунки втрат від руйнувань приватних медичних закладів проводяться окремо.

Інформація про руйнування відповідних закладів охорони здоров'я надходить від Міністерства охорони здоров'я для державних закладів, а також включає мікродані щодо приватних установ і дані з відкритих джерел. Для розрахунку втрат використовуються дані про кількість і вартість ліжкомісць, площу об'єктів, середню вартість квадратного метра та вартість аналогічних об'єктів в системі публічних закупівель Prozorro, а також інформація з відкритих джерел щодо ступеня пошкодження об'єктів.

Зазначені пошкодження в галузі охорони здоров'я становлять близько 1,2% від загальної вартості втрат України. Найбільше пошкоджень стосується амбулаторій (430) та лікарень (362), при цьому лікарняні заклади складають 80% вартості всіх пошкоджень в цій галузі. На 24 лютого зафіксовано щонайменше

24 приватні медичні заклади, хоча задокументовані збитки в основному стосуються державних установ.

Сфера освіти виявилася серйозно постраждалою внаслідок конфлікту знову ж таки через велику кількість руйнувань та пошкоджень інфраструктури. Загалом у результаті бойових дій було ушкоджено понад 3 тис. освітніх закладів, призвівши до тимчасового припинення навчального процесу у багатьох регіонах. Це змусило Уряд скоротити видатки на освіту з метою забезпечення термінових потреб, таких як оборона, ліквідація наслідків руйнувань та соціальний захист.

Прямі задокументовані збитки від руйнувань освітніх закладів оцінюються на \$8,94 млрд. Загалом було зруйновано щонайменше 915 та пошкоджено 2165 об'єктів освітньої інфраструктури [23, стор 9].

В рамках проекту збитки оцінюються для різних типів освітніх закладів, таких як дошкільні та середні школи, позашкільні та професійні установи, вищі навчальні заклади та заклади спеціалізованої освіти. Незважаючи на те, що активні воєнні дії стосувалися 11 областей, заклади освіти були пошкоджені в 18 областях, залишаючи без збитків лише Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Полтавську, Тернопільську та Чернівецьку області.

Найбільші збитки від руйнувань та пошкоджень освітніх закладів фіксуються у Харківській, Донецькій, Чернігівській, Запорізькій та Київській областях. Серед об'єктів, що зазнали пошкоджень чи зруйновані, найбільше відноситься до шкіл (1497) та дитячих садочків (909).

Наукова інфраструктура також зазнала втрат, і загальна оцінка збитків лише за науковимикладами Національної академії наук України становить \$7,8 млн. Знищено, пошкоджено та вилучено для потреб Збройних Сил України 117 об'єктів рухомого та нерухомого майна 34 інститутів та інших установ НАНУ.

Унаслідок широкомасштабних воєнних дій у різних областях України значні пошкодження отримали також і соціальні об'єкти, включаючи заклади соціального захисту, геріатричні установи, санаторії, дитячі табори, дитбудинки, інтернати та заклади для бездомних. Протягом року прямі збитки, оцінені за

вартістю заміщення, сягають \$0,2 млрд у соціальній інфраструктурі, що надається державою. Аналіз збитків включає руйнування та пошкодження об'єктів соціальної інфраструктури, що перебувають під управлінням Міністерства соціальної політики.

Зокрема, найбільш пошкодженими виявились соціальні центри, санаторії та інтернати, які становлять найбільший обсяг вартості пошкоджень серед соціальних об'єктів. У порівнянні з іншими інфраструктурними об'єктами країни, соціальні об'єкти мали меншу кількість руйнувань чи пошкоджень, а отже, менше збитків.

Пошкоджені об'єкти соціальної сфери розташовані у місті Києві та в ряді областей, таких як Київська, Херсонська, Донецька, Дніпропетровська, Одеська, Житомирська, Закарпатська, Миколаївська, Запорізька, Луганська, Сумська, Харківська та Чернігівська. Зруйновані об'єкти соціальної сфери спостерігаються в Луганській, Донецькій, Київській, Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Сумській, Херсонській та Чернігівській областях та в місті Києві.

Внаслідок російської агресії значно зросла кількість осіб, які потребують соціального захисту від держави. Пенсійний фонд України профінансував виплати для тих, хто отримав інвалідність чи був звільнений з військової служби через інвалідність. Загальна сума витрат на ці пенсії становила 5,1 млрд грн. За рік війни мільйони українців стали внутрішньо переміщеними особами або мігрантами за кордон. За даними Міністерства соціальної політики, кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб збільшилася на 3,3 млн осіб, досягнувши майже 5 млн осіб. З них третина у 2022 році потребувала допомоги на проживання. Загальні витрати на допомогу на проживання ВПО в 2022 році склали більше 50 млрд грн у порівнянні з умовно мирним 2021 роком за рахунок збільшення отримувачів на 1,4 млн осіб. Цей розгляд витрат включає видатки на житло, продукти, медичні послуги та інші необхідні витрати для внутрішньо переміщених осіб. При цьому слід зазначити, що витрати на допомогу на проживання стали значною частиною соціального захисту тих, хто постраждав внаслідок війни та вимушений був покинути свої домівки.

Наростаюча потреба у соціальному захисті свідчить про серйозні виклики, які виникають в умовах конфлікту. Позафінансові аспекти, такі як психологічна підтримка, реінтеграція переміщених осіб у суспільство та відновлення зруйнованої інфраструктури, також потребують комплексного підходу та великих зусиль з боку уряду та громадських організацій.

На початку повномасштабного вторгнення, найбільша кількість осіб (в тисячах) перемістилась з регіонів, де активно велись бойові дії. За період війни значно зросла загальна кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Найвище збільшення відзначено у березні 2022 року, коли в межах країни переселилось більше 500 тис. осіб. Максимальна кількість зареєстрованих ВПО за весь період війни відзначилася у квітні 2022 року, досягнувши 4,02 млн осіб. У подальших місяцях, збільшення зареєстрованих ВПО становило приблизно 21%. На 1 лютого 2023 року загальна кількість ВПО склала 4,86 млн осіб.

Регіональна структура реєстрації ВПО значно змінилася протягом конфлікту. Початково, найбільше осіб було зареєстровано в Донецькій області (504 тис.), Луганській області (287 тис.), м. Києві (171 тис.), Харківській області (137 тис.) та Дніпропетровській області (72 тис.). Зараз найвища кількість зареєстрованих ВПО є в Донецькій області (523 тис.), Хмельницькій області (450 тис.), Дніпропетровській області (443 тис.), м. Києві (369 тис.) та Київській області (337 тис.).

Таблиця 2.2 – Чисельність внутрішньо переміщених осіб

Територія	Кількість осіб переміщених
Донецька область	526,100
Харківська область	461,900
Дніпропетровська область	448,300
Київська область	334,000
М. Київ	374,100

Джерело: Київська школа економіки [23, с. 10]

Гендерна складова серед внутрішньо переміщених осіб за 2022 рік незначно змінилася, зокрема коливання становлять 1%: переміщені жінки складають 60%, чоловіки - 40 % від загальної кількості ВПО. Також значним

чином зросла і кількість неповнолітніх у структурі ВПО з 13% станом на 1 лютого 2022 року аж до 22% станом на 1 січня 2023 року.

Сфера культури пережила найбільші трагічні моменти у своїй історії з початку широкомасштабного вторгнення, ставши свідком втрат, які важко переоцінити для незалежної України. Культура, як основа самовизначення громадян, стала об'єктом болісного удару через руйнування музеїв, історичних будівель, пам'ятників та мистецьких творів, які відзначають видатних українців. Знищення кожного об'єкта культури супроводжує втрату частини історії України та українського народу.

Внаслідок інтенсивних бойових дій на сході та півдні України, а також постійних ракетних обстрілів по всій території, більшість культурних та спортивних установ припинили свою роботу або ж значно зменшили обсяги надання послуг. Це призвело також до втрат доступу до культурних подій для 12,5 мільйонів мешканців принаймні 6 областей (Запорізька, Донецька, Миколаївська, Луганська, Херсонська, Харківська), та обмежень для ще 13 мільйонів осіб з 7 областей.

Оцінка втрат національної культурної спадщини наразі є доволі складним завданням через потребу враховувати не тільки фізичну вартість об'єктів, але й їхню культурну цінність. Згідно з другим протоколом до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, вчиненого в м. Гаага, 26 березня 1999 року, ратифікованого Україною Законом України від 30.04.2020 № 585 IX «Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року», країни зобов'язані утримуватися від учинення ворожих актів проти культурних цінностей під час збройних конфліктів [24].

Реєстри національної культурної спадщини в Україні налічують близько 15,5 тисяч об'єктів, включаючи 1,2 тисячі об'єктів загальнодержавного значення та 14,3 тисячі об'єктів місцевого значення. Ці об'єкти класифікуються за вісьмома типами, включаючи історичні, архітектурні, археологічні пам'ятки, ландшафти, об'єкти монументального мистецтва, об'єкти

містопланування/містобудування, об'єкти садово-паркового мистецтва та об'єкти науки і техніки [25].

Серед найбільш вразливих результатів цього конфлікту на культурному фронті виділяються Свято-Успенська Святогірська лавра, яка є частиною списку пам'яток UNESCO, музей Григорія Сковороди, відомого своїми філософськими та художніми творами, а також унікальна колекція скіфського золота, знайденого археологами у 50-х роках минулого століття. Окрім цього, інші значущі культурні та релігійні об'єкти, такі як Миколаївський міський палац культури "Корабельний", Маріупольський драматичний театр, Харківський національний академічний театр опери та балету імені Лисенка, Музей старовин у Чернігові, Харківський будинок «Слово» та інші, зазнали значних руйнувань.

На сьогоднішній день оцінка втрат культурної спадщини ґрунтується на переліку пошкоджених та зруйнованих об'єктів, наданих свідками та місцевими адміністраціями. Проте, відсутність доступу до більшості пошкоджених об'єктів, розташованих у районах активних бойових дій, призводить до неповноти даних та продовження росту переліку.

З початку російської військової агресії, відзначені втрати в Україні включають пошкодження 348 релігійних об'єктів, 703 будинки культури/палаці культури, 82 музеї, 157 готелів/ресторанів та 8 спортивних стадіонів, переважно розташованих в 14 областях країни: Донецькій, Дніпровській, Запорізькій, Житомирській, Луганській, Київській, Миколаївській, Львівській, Одеській, Харківській, Сумській, Чернігівській, Херсонській та м. Києві.

Станом на 1 вересня обсяг прямих збитків від пошкоджень інфраструктури у сферах культури, релігії та туризму складає \$2,2 млрд. Загалом від початку війни пошкоджено чи зруйновано щонайменше 1800 об'єктів культури, 348 релігійних споруд, 343 об'єкти спорту та 164 туристичних об'єкти [23, стор 13].

Об'єкти інфраструктури стали однією з ключових сфер, які зазнали найбільших атак від агресора з початком повномасштабної війни проти України. Перші тижні війни відзначилися масованими обстрілами авіаційної інфраструктури, зокрема аеродромів, як військових, так і цивільних, а також

аеродромів подвійного призначення. Згодом об'єктами активних атак стали залізничні об'єкти, включаючи електричні підстанції.

Найбільш серйозні руйнування інфраструктурі, як у відносних, так і у вартісних показниках, зафіксовані в області дорожньої інфраструктури. Це визначається, по-перше, природньою схильністю цих об'єктів стати об'єктами обстрілу під час артилерійських атак, а по-друге, активним використанням російськими танками українських доріг протягом усього періоду воєнної агресії. Автомобільні шляхи стали основними лініями зв'язку між російськими військами в Україні та їхнім тилом на території Росії та Білорусі.

З початку бойових дій в Україні пошкоджено 19 аеропортів і цивільних аеродромів, а також принаймні 126 залізничних вокзалів і станцій. За попередніми оцінками загальні збитки від ушкоджень об'єктів інфраструктури в Україні складають \$36,2 млрд.

З початком війни українська залізниця виявила свою вагому роль як ключовий об'єкт критичної інфраструктури, взявши на себе головний удар з безкоштовної евакуації мільйонів українських громадян та численних бізнесів, що опинились у зоні конфлікту. Крім того, забезпечивши доставку важливих матеріалів та обладнання в ці регіони, вона стала об'єктом активних обстрілів та атак.

В результаті, українська залізниця виявилась в центрі подій, а злочинні атаки призвели до серйозних пошкоджень. За попередніми підрахунками, протяжність пошкодженого залізничного полотна склала до 507 км, а кількість зруйнованих залізничних вокзалів і станцій досягла 126, з більш як половиною зруйнованих об'єктів на контрольованій території.

Також, понад 700 км залізничних колій тепер розташовані на тимчасово окупованих територіях. Загальна кількість пошкоджених, знищених і втрачених будівель, що належать Укрзалізниці, оцінюється приблизно в 5,5 тисяч і більше 4 тисяч споруд. У зв'язку з цим, втрати вважаються суттєвими, а прямі збитки залізниці оцінюються великою сумою, а саме \$4,3 млрд.

Авіаційна галузь стала об'єктом важких втрат навіть до фактичного початку бойових дій. На початку лютого світові страхові компанії відмовились страхувати літаки українських перевізників через високий ризик вторгнення з боку Росії. Це спричинило загрозу скасування міжнародних авіарейсів до України. У відповідь на цю ситуацію, під час наради з участю керівництва Офісу президента України, Державної авіаційної служби України, ДП «Украерорух», ДП МА «Бориспіль» та українських авіакомпаній, держава виразила готовність надати додаткові фінансові гарантії для підтримки авіаперевізників.

З початком бойових дій, авіаційний простір над Україною був негайно закритий, а авіаційне сполучення припинено. Одночасно російські війська активно обстрілювали ключові аеродроми України ракетами, спрямовуючи зусилля на позбавлення можливостей здійснення протиповітряної оборони. Це призвело до пошкодження 19 з 35 аеродромів, включаючи 12 цивільних і 7 аеродромів подвійного призначення (окрім військових).

Подібно до ситуації з дорогами, точну інформацію щодо пошкоджень та можливостей відновлення аеродромів можна буде визначити лише після детальних технічних обстежень, які, у свою чергу, можливі тільки після завершення активних бойових дій. За оцінками, загальні втрати в авіаційній галузі (аеропорти, аеродроми, авіаційна техніка) становлять приблизно \$2.14 млрд.

Загальні безпосередні втрати, пов'язані з інфраструктурою портів та асоційованими підприємствами, становлять приблизно \$496 млн. В цю оцінку включено як морські порти, так і об'єкти внутрішньоводного транспорту, що постраждали внаслідок воєнних подій.

Загалом, протягом періоду війни пошкоджено чи зруйновано майно принаймні у чотирьох портах. Наприклад, зазнав руйнувань зерновий термінал у Миколаївському порту «Ніка-Тера». Пошкодження портів визначаються двома факторами. По-перше, порт - це складний і просторово розподілений об'єкт, що складається з багатьох великих компонентів. Тому повне знищення такого об'єкта кількома точними ракетними ударами є майже неможливим. По-друге,

агресор захоплював або використовував свої та вантажні судна партнерів для вивезення запасів зерна, чорних металів та інших товарів, для чого йому потрібні були функціонуючі порти.

Наприклад, група «Метінвест» повідомляла про наміри окупантів вивезти з заводів Маріуполя 200 тис. тонн продукції на суму \$170 млн. У звіті також йшлося про крадіжку 400-500 тис. тонн зерна (на суму сотень мільйонів доларів) з чотирьох окупованих південних областей, що становить понад третину місцевих запасів. Маріуполь, Бердянськ і Скадовськ і далі залишаються під окупацією. Після деокупації Херсона, порт Херсон можна вважати розблокованим, але він все ще не функціонує, так само як і порти Миколаїв та Ольвія. Також відсутній трафік Дніпром через блокування нижньої частини річки.

Рис. 2.1 – Стан портів в Україні під час війни

Джерело: [26]

Загальні втрати в сфері поштових операторів оцінюються на рівні \$13 млн. Ця сума розрахована на підставі інформації, представленої Укрпоштою та Новою Поштою, що становлять основну частину ринку. Загалом, з початку конфлікту пошкоджено чи зруйновано майно сотень поштових відділень, десятків терміналів та депо, а також транспортних засобів. Крім того, велика кількість посилок, за які оператори несуть фінансову відповідальність, стала об'єктом пошкоджень.

Загальні непрямі втрати у сфері телекомунікацій оцінюються на рівні \$566 млн. Серед віднесених до сфери електронних комунікацій об'єктів:

- Мережі Інтернету фіксованих операторів;
- Радіомережі мобільних операторів;
- Магістральні мережі;
- Технічні та пов'язані засоби електронних комунікацій.

Найменше 726 операторів електронних комунікацій фіксованого доступу до мереж Інтернет зазнали збитків унаслідок військових дій. Після визволення населених пунктів рівень руйнувань мереж досягає 100%. По всій країні якість передачі даних по мережах фіксованого доступу до Інтернету в середньому зменшилась на 13% (інформація на 01.05.2022).

У 12% населених пунктах відсутній доступ до мобільного зв'язку, в 3% - доступ частковий. 3534 базових станції мобільних операторів не працюють, що складає майже 11% від загальної кількості. За останній місяць загальна кількість непрацюючих базових станцій зросла на 700. По всій країні якість передачі даних по мережах мобільного Інтернету в середньому зменшилась на 26%. [27].

Станом на 24.02.2023 збитки, завдані енергетичній інфраструктурі України, за попередніми розрахунками, складають \$8,1 млрд [28].

При оцінці пошкоджень у сфері енергетики були використані як прямі, так і непрямі методи розрахунку вартості втрачених та пошкоджених об'єктів. Вартість пошкоджених об'єктів була визначена на основі первісної балансової вартості основних засобів, вартості поточних ремонтів та відновлення (ринкова вартість заміщення зруйнованого).

Інформація про втрати в енергетиці була отримана від Міністерства енергетики України. Оцінка збитків на окремих великих об'єктах використовувала індивідуальний підхід згідно із здобутою інформацією від власників та керівників підприємств через відкриті джерела.

Наступна оцінка ускладнена відсутністю детальної інформації про пошкодження об'єктів, які перебувають під окупацією чи недоступні через постійні обстріли та великі ризики мінувань.

Сектор виробництва та передачі електроенергії найбільше страждає від російської агресії, з масштабними атаками на об'єкти, які забезпечують

виробництво, передачу та розподіл електроенергії. Попередня оцінка загальних збитків для цих об'єктів становить майже \$6.5 млрд. За інформацією прем'єр-міністра України, Міністерства інфраструктури та Міністерства розвитку громад та територій (тепер Мінвідновлення), уражені всі теплові електростанції (ТЕС), гідроелектростанції (ГЕС) та 13 теплоелектроцентралей (ТЕЦ) підконтрольні Україні від початку повномасштабного вторгнення.

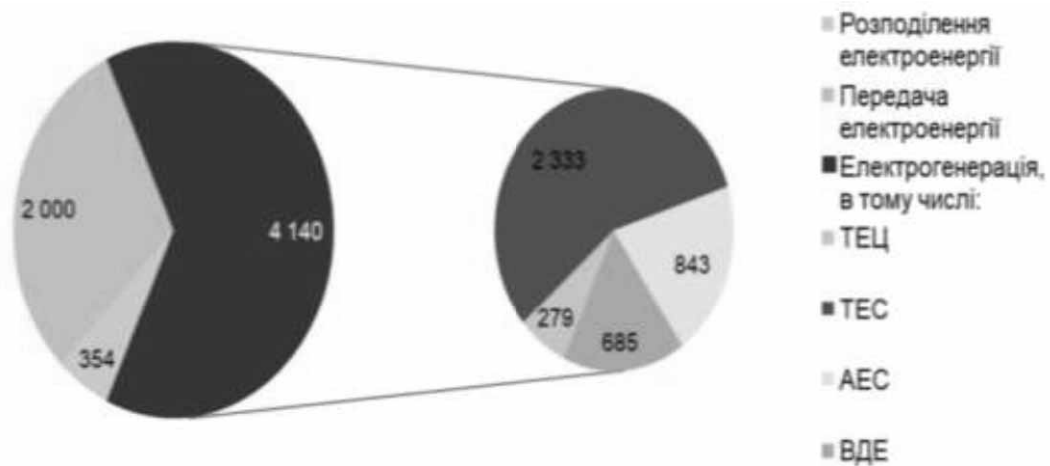

Рис. 2.2 – Оцінка загальних збитків для цих об'єктів, які забезпечують виробництво, передачу та розподіл електроенергії

Джерело: [29].

Значна частина збитків припадає на об'єкти великого масштабу, в основному на системи генерації електроенергії. В результаті одного з останніх інтенсивних обстрілів, згідно з висловлюваннями прем'єр-міністра України, пошкоджено 9 блоків теплових електростанцій, і принаймні один з них було повністю зруйновано після прямого влучання ракети. Загальною оцінкою команди проєкту є поточні прямі збитки в секторі теплової електрогенерації на рівні \$2,3 млрд. для теплових електростанцій (ТЕС) та \$279 млн. для теплоелектроцентралей (ТЕЦ). Прямі втрати від ушкоджень гідроелектростанцій та гідроакумулювальних електростанцій (ГАЕС) наразі оцінюються в \$464 млн. Однак вартість відновлення втрачених потужностей таких електростанцій може

істотно перевищити цю оцінку через значний фізичний знос та технологічну застарілість пошкодженого та знищеного обладнання.

Крім того, Запорізька атомна електростанція (ЗАЕС), яка є найбільшою в Європі, із потужністю, що становила понад 10% від загальної потужності Української енергосистеми до російського повномасштабного вторгнення, залишається окупованою російськими військовими. Об'єкт має обмежену керованість з боку Державного підприємства «НАЕК Енергоатом». Окупована атомна станція не видає електроенергії, а свої внутрішні потреби забезпечує за рахунок української енергосистеми та дизель-генераторів у випадках аварій. Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) та Міністерство енергетики визнають ситуацію щодо ядерної безпеки як загрозливу.

Також, на окупованих територіях розташовані Енергоблоки Вуглегірської, Запорізької та Луганської ТЕС, а навколо Курахівської ТЕС все ще точаться бої. Захопленою залишається Каховська ГЕС, яка також піддавалася значним ушкодженням внаслідок предметних обстрілів та підривів, здійснених російськими військами.

Великі виробники електроенергії з відновлюваних джерел (ВДЕ) також стикаються з значними збитками. Згідно з інформацією Energy Charter Secretariat, 13% сонячних генеруючих потужностей розташовані на окупованих територіях, а 8% зазнали пошкоджень або були зруйновані; приблизно 80% вітрових генерацій піддані окупації, а частина з них зазнала пошкоджень через обстріли; 2% потужностей біоенергетики знаходяться під окупацією, і також є відомі принаймні 4 біогазові заводи, які постраждали від руйнувань [31].

Команда Комісії з високого енергетичного планування оцінює прямі збитки виробників електроенергії з ВДЕ (за винятком великих ГЕС та ГАЕС) на рівні \$220 млн. Цей сектор також зазнає значних непрямих фінансових втрат. Окуповані потужності не виробляють електроенергії протягом останнього року, не приносячи прибутку. Такі втрати помножуються неможливістю введення в експлуатацію нових недобудованих об'єктів, на які були витрачені ресурси, зокрема кредитні. За оцінками професійних асоціацій, до кінця минулого року

було б заплановано завершити та ввести в експлуатацію лише вітроелектростанції з загальною встановленою потужністю близько 800 МВт [23, стор 24].

З моменту початку конфлікту приблизно 270,000 км² української території відчували вплив воєнних подій, шляхом безпосередніх бойових дій, мінування районів активних боїв, або в результаті атак артилерії, стратегічної авіації та інших факторів. Встановлені міни, вибухонебезпечні предмети (ВНП) та залишки їх використання становлять пряму загрозу для життя та здоров'я українських громадян, а також перешкоджають веденню звичайної господарської діяльності в постраждалих районах.

За розрахунками ДСНС, близько 185,000 км² або приблизно 30% об'єму території України потенційно можуть бути забруднені ВНП та потребують обстеження для визначення ризику мінної загрози та подальшої очистки. Від початку конфлікту службами ДСНС було обстежено та очищено 704 км², переважно в Київській та Чернігівській областях, території яких були визволені з окупації з квітня 2022 року. Загалом було ліквідовано близько 200,000 ВНП. За результатами поточної діяльності з розмінування щільність знешкоджених ВНП становить 284 вибухонебезпечних предмети на 1 км² очищеної території, проте це значення може значно зростати в районах тривалих та активних бойових дій [32].

Також варто відзначити, що початок конфлікту майже повністю призупинив функціонування багатьох ініціатив у сфері природоохоронної діяльності. Руйнування систем охорони природи в зонах воєнних дій призвело до значних втрат інформації про екологічний стан. На частині територій не проводиться системний моніторинг природи, екосистемні послуги припинено, а заходи щодо поліпшення стану природи, зменшення викидів парникових газів та адаптації до змін клімату не реалізуються.

З метою зменшення негативного впливу воєнних дій на природу важливо вживати негайні заходи з охорони та відновлення екосистем в постраждалих районах. Серед таких заходів можуть бути рекультивація земель, відновлення

лісових насаджень, очищення водних ресурсів, знешкодження боєприпасів та мін, а також ініціативи щодо запобігання подальшого забруднення. Ключовою задачею є залучення уваги міжнародної спільноти та громадськості до екологічних проблем, спричинених війною в Україні, та вживання всіх можливих заходів для їх вирішення.

2.2. Аналіз факторів, що впливають на економіку України в умовах війни

Війна в Україні – це не лише регіональна криза, але і подія з глобальним впливом на світову економіку. Розглядаючи наслідки конфлікту, можна виділити три ключові аспекти:

1. Інфляція та зростання ціни на біржові товари.

Вплив на світовий ринок. Росія та Україна, як великі постачальники біржових товарів, призупинили свою діяльність, спричинивши стрімке зростання цін на нафту, газ та продукти харчування.

Інфляційний тиск. Підвищення цін призводить до інфляції, що впливає на доходи та попит. Країни, залежні від імпорту газу, стикаються з фіскальним і торговим дефіцитом.

2. Порушення в ланцюгах постачання та торгівлі.

Труднощі для сусідніх країн. Сусідні країни стикаються з труднощами в торгівлі, ланцюгах постачання та ремітуванні через потік біженців із України.

Економічний тиск. Країни, що сильно залежать від Росії та України, відчувають економічний тиск, зокрема у зв'язку з імпортом російського газу.

3. Невпевненість бізнесу та інвесторів:

Глобальна непевненість. Геополітична напруга спричинила непевненість серед бізнесу та інвесторів, призводячи до тиску на ціни на активи та погіршення фінансових умов.

Тож фактори впливу війни на економіку України умовно можна розподілити на 3 основні групи:

1. Реальний сектор;
2. Ринок праці;
3. Інфляція.

Поза негайним впливом, війна в Україні може докорінно змінити світовий економічний і геополітичний порядок. Переосмислення енергетичної торгівлі, реформування ланцюгів постачання, фрагментація платіжних систем і перегляд валютних резервів – це лише кілька довгострокових наслідків конфлікту.

Геополітичні напруги, зокрема, нарастають ризики економічної фрагментації в торгівлі та технологічному секторі. Європа і прилеглі регіони стають епіцентром цих змін, оскільки російська рецесія та надзвичайна санкційна політика формують нове фінансове середовище.

Війна в Україні має глибокий і багатоплановий вплив на світову економіку, охоплюючи різні регіони світу. Зокрема, в цьому контексті значущий вплив відчуває Європа, а також інші географічні зони. Наступна таблиця надає огляд наслідків війни для різних регіонів, розкриваючи ключові виклики та проблеми, що виникають у зв'язку з конфліктом.

Таблиця 2.3 – Наслідки війни: регіональний вплив

Регіон	Наслідки війни
Європа	Важкі наслідки у сфері енергетики; порушення в ланцюгах постачання можуть погіршити ситуацію; додаткові витрати на енергетичну безпеку й оборону.
Кавказ та Центральна Азія	Важкі наслідки рецесії в Росії та санкцій; вплив на економічне зростання, інфляцію, зовнішні і фінансові рахунки.
Середній Схід та Північна Африка	Зростання цін на продовольство й енергію, складніші фінансові умови; можливий відтік капіталу та соціальна напруга.
Субсахарська Африка	Загроза процесу одужання від пандемії; важкість впоратися з вищими цінами на енергоресурси й продовольство; зменшення туризму.
Західна півкуля	Вразливість до підвищення цін на харчі й енергію; намагання центральних банків боротися зі зростанням інфляції.

Азія й Тихоокеанський регіон	Обмежені прямі економічні зв'язки з Росією пом'якшують наслідки; повільне зростання у Європі й світовій економіці негативно впливає на великих експортерів.
------------------------------	---

Джерело: [33]

Для аналізу втрат від війни в Україні порівнювалися показники з іншими країнами, що постраждали від воєнних конфліктів, використовуючи базу даних «Maddison Project Database» Університету Гронінгема (Нідерланди). Охоплено історичні епізоди, які мали ознаки глобальних конфліктів, включаючи етапи II світової війни, югославські війни, події у Перській затоці, арабо-ізраїльські війни, російсько-українські та російсько-грузинські конфлікти.

У таблиці 2.4 подані дані про темпи падіння реального ВВП у перший рік військових дій у країнах зазначеної вибірки. Згідно з наявними даними, у 2022 році Україна займає III місце серед 18 країн вибірки за темпами падіння реального ВВП (29,2%). За вивченим історичним проміжком більш руйнівні економічні наслідки війни спостерігалися тільки в Іраку в 1991 році (падіння ВВП на 60,2%) та в Австрії в 1945 році (58,7%).

Таблиця 2.4 – Темпи падіння реального ВВП у перший рік військових дій у різних країнах Світу

№	Країна та перший рік військових дій	Темп зміни реального ВВП у %
1.	Ірак (1991)	-60,2
2.	Австрія (1945)	-58,7
3.	Україна (2022)	-29,2
4.	Німеччина (1945)	-28,9
5.	Боснія і Герцеговина (1992)	-28,8
6.	Японія (1945)	-24,6
7.	Хорватія (1991)	-22,0
8.	Франція (1940)	-17,5
9.	Ірак (2003)	-16,0
10.	СРСР (1941)	-13,9
11.	Нідерланди (1940)	-11,9

12.	Італія (1943)	-9,4
13.	Україна (2014)	-6,6
14.	Фінляндія (1939)	-4,3
15.	Грузія (2009)	-3,7

Джерело: [34]

Помітні втрати реального ВВП протягом першого року війни роблять Україну винятковою у порівнянні з іншими воєнними конфліктами. Падіння рівня економіки на 25-50% за рік конфлікту є явищем рідкісним, що робить країни, які виходять із таких ситуацій, об'єктом особливого вивчення. Наприклад, такі сценарії спостерігалися у країнах, що зазнали капітуляції або повної поразки (наприклад, Ірак, Австрія, Німеччина, Японія) чи вони були ареною широкомасштабних бойових дій (Боснія і Герцеговина).

Дослідження, проведене НБУ, свідчить, що середні накопичені втрати реального ВВП під час воєн складали 40%. Порівняно з цим, падіння реального ВВП України на 29,2% у 2022 році, разом з 38% спадом промисловості, вказує на безжалісність та широкомасштабні руйнування від російської агресії. Це також свідчить про обмежену адаптивність української економіки до умов воєнного конфлікту та відсутність належної державної підтримки [35].

Один з ключових моментів, який визначає потенціал відновлення економіки після війни, - це обсяг руйнувань інфраструктури та виробничого капіталу. За даними Європейського банку реконструкції та розвитку, країни, що потерпіли від війни, за 5 років після завершення конфлікту, в середньому втрачали 12% фізичного капіталу порівняно з до війни [35].

Необхідність досягнення стабільного та тривалого миру є ключовим фактором для успішного відновлення країни після війни. Згідно з інформацією Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), кілька факторів сприяють швидкому відновленню економіки після війни, таких як коротка тривалість конфлікту, динамічне економічне зростання перед війною та стійкі інституції.

Промисловість України відчула значні втрати внаслідок війни, адже за 2022 рік промислове виробництво впало на 38%. Сумарні збитки у промисловості та торгівлі, за оцінками фахівців Світового банку, становлять 10,9 мільярда доларів США. На відновлення цих секторів до 2033 року потрібно 23,2 мільярда доларів США, причому 80% цієї суми передбачено на відбудову та модернізацію виробничих приміщень, машин і обладнання, а також відновлення запасів [39].

Деструктивні наслідки війни виявляються не лише в економіці та соціальній сфері, але й в фінансовій системі країни, що переживає військові дії. У 2022 році середньорічний рівень інфляції в Україні склав 20,2%, що майже рівно середньорічному рівню інфляції в 9 європейських країнах, які найбільше постраждали від Другої світової війни (20,1%). Тим часом темпи інфляції в Україні відрізняються від середньорічної інфляції під час війни в Хорватії в 1991-1995 рр. (471,7%), в Іраку в 1991 р. (181%) та в Італії в 1941-1945 рр. (77,3%) [39].

Низький рівень інфляції в Україні у 2022 році в умовах серйозних руйнувань виробничої бази та інфраструктури можна пояснити тим, що західний кордон країни залишався відкритим, а сусідні країни не потрапили під вплив військових дій. Важливою рисою було те, що значна частина споживчого попиту задовольнялася завдяки імпорту. Навіть при різкому зниженні реального ВВП на 29,2%, обсяг доларового імпорту впав лише на 4%, що було частковою компенсацією втраченої внутрішньої пропозиції.

Масштабна зовнішня допомога грала важливу роль у підтримці купівельної спроможності населення, особливо у контексті імпорту. Заморожування енергетичних тарифів в Україні при рості світових цін на енергоносії також виявилось ефективним інструментом для стримування темпів інфляції в умовах економічної нестабільності.

Монетарне фінансування дефіциту бюджету на рівні 8% ВВП протягом 2022 року майже не вплинуло на прискорення інфляції. Розширення гривневої маси було ефективно стерилізоване валютними інтервенціями Національного

банку України за рахунок міжнародних резервів. Збільшення офіційних резервів здійснювалося за рахунок іноземних позик і грантів, і лише це вже призвело до отримання Україною понад 32 мільярдів доларів зовнішньої допомоги від офіційних донорів у 2022 році.

Структура фінансування державних витрат у 2022 році виглядає різноманітно: 41% витрат було забезпечено податковими і неподатковими доходами бюджету, 35% - за рахунок зовнішніх позик і грантів, 13% - монетарним фінансуванням, а ще 9% - залученням позик на внутрішньому ринку. Таким чином, витрати держави на військові дії і функціонування соціально-гуманітарної сфери були розподілені між платниками податків та зовнішніми кредиторами/донорами практично порівну. Національний банк також вніс свій внесок, покриваючи частину дефіциту шляхом емісії грошей. Однак внутрішні кредитори уряду мали мінімальну роль, особливо, якщо врахувати чисті позики уряду [35].

У той самий час, з вивчення досвіду інших країн, зазначено, що внесок внутрішніх кредиторів держави та грошової емісії часто виявляється більш суттєвим, а зовнішні донори не завжди мають такий значущий вплив, як в Україні.

Наприклад, під час війни на виснаження в Ізраїлі (1967-1970 роки) державні витрати на 53% фінансувалися за рахунок внутрішніх доходів, на 20% - за рахунок емісії центрального банку, на 22% - за рахунок зовнішніх позик і грантів, на 5% - за рахунок позик банків та інших внутрішніх секторів.

В економіці США під час Другої світової війни державні витрати на 30,2% фінансувалися за рахунок податкових доходів бюджету, на 10,1% - за рахунок монетарного фінансування центрального банку і на 46% - залучення внутрішніх позик урядом. З іншого боку, в Україні частка внутрішніх кредиторів у структурі фінансування державних видатків є меншою, а частка грошової емісії є трохи більшою, зовнішні донори відіграють значущу роль, і платники податків мають меншу частку в загальному фінансуванні.

Умови військового конфлікту в Україні відображають глибокий вплив на економічний ландшафт країни. SWOT-аналіз у таблиці 2.3., який враховує сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, стає необхідним інструментом для розуміння поточного стану та визначення стратегій подолання викликів. Даний аналіз проливає світло на ключові аспекти, які визначають економічний стан України під час воєнних подій, і розглядає можливості використання сильних сторін та подолання слабкостей для досягнення стабільності та розвитку.

Таблиця 2.5 – SWOT-аналіз економіки України в умовах війни

			Чинники зовнішнього середовища	
			Можливості	Загрози
			- Розширення торговельних відносин з іншими країнами; - Розвиток нових напрямків економіки, спрямованих на забезпечення внутрішнього попиту; - Можливості для вдосконалення системи управління та адміністрування; - Підвищення ефективності господарювання та реформ.	- Втрати виробництва та зменшення обсягів експорту; - Зниження інфраструктурних можливостей та енергетичної незалежності; - Зростання безробіття та соціальної напруги; - Збільшення інфляційного тиску та зростання бюджетного дефіциту.
Чинники внутрішнього середовища	Сильні сторони	- Різноманітна галузева структура економіки; - Потенціал для розвитку високотехнологічних галузей; - Резерви природних ресурсів; - Досвід реформ в попередні роки.	Як використати можливості та сильні сторони: 1. Інфраструктурний розвиток. Відновлення та модернізація інфраструктури, використовуючи сильні сторони у цьому напрямку. 2. Залучення інвестицій. Сприяння інвестиціям в стабільні галузі економіки. 3. Торговельні відносини. Розширення торговельних відносин та пошук нових партнерів. 4. Інновації та технології. Сприяння науковому розвитку та інноваціям. 5. Підтримка МСП. Допомога розвитку та зростанню малих та середніх підприємств. 6. Соціальна підтримка. Створення нових робочих місць та соціальних програм. 7. Екологічна економіка: Розвиток екологічно орієнтованих секторів економіки.	Як використати сильні сторони, щоб протидіяти загрозам: 1. Мобілізація ресурсів. Ефективне використання ресурсів для зміцнення економіки та забезпечення стійкості. 2. Резервні плани. Розробка та впровадження резервних планів для запобігання можливим загрозам. 3. Гнучкість та адаптивність. Побудова гнучких та адаптивних економічних стратегій під загрози. 4. Регулювання ринків. Застосування ефективного регулювання ринків для забезпечення стійкості та контролю. 5. Кризовий менеджмент. Здійснення ефективного кризового менеджменту для нейтралізації можливих негативних впливів. 6. Співпраця та солідарність. Розвиток співпраці та солідарності на різних рівнях

				діяльності, у тому числі економічної. 7. Безпека та кіберзахист. Захист економіки від кіберзагроз та зміцнення системи кібербезпеки.
	Слабкі сторони	-Значні збитки в енергетичному секторі; -Руйнування інфраструктури та втрати об'єктів важливої економічної значущості; -Погіршення інвестиційного клімату та втрата довіри іноземних інвесторів; -Збільшення державного боргу та витрат на оборону.	Як використати можливості, щоб протидіяти слабким сторонам: 1. Розвиток нових галузей. Зосередження зусиль на розвитку високотехнологічних галузей та інновацій. Використання різноманітної галузевої структури для стимулювання нових напрямків економіки. 2. Міжнародні торговельні зв'язки. Розширення та зміцнення торговельних відносин з іншими країнами. Використання своїх резервів природних ресурсів як маневр для підписання вигідних довгострокових угод. 3. Реформи та ефективне управління. Використання досвіду попередніх реформ для покращення системи управління та адміністрування. Спрямування зусиль на реформи, спрямовані на підвищення ефективності господарювання та зменшення бюрократії. 4. Стимулювання внутрішнього попиту. Розгляд та аналіз можливостей розвитку нових напрямків економіки, спрямованих на забезпечення внутрішнього попиту. Це може включати стимулювання внутрішнього споживання через соціальні та економічні програми. 5. Соціальна підтримка та солідарність. Використання сильних сторін в економіці для забезпечення соціальної підтримки та зміцнення солідарності в обличчя викликів, що виникають у зв'язку з війною. 6. Інфраструктурні реформи. Спрямування реформ в інфраструктурному секторі для відновлення та покращення об'єктів, що зазнали руйнування. 7. Безпека та локалізація виробництва. Забезпечення безпеки виробництва в ключових	Як протидіяти слабким сторонам та загрозам: 1. Оптимізація процесів. Покращення та оптимізація внутрішніх процесів для усунення слабкостей. 2. Інновації та технології. Впровадження інновацій та новітніх технологій для зміцнення конкурентоспроможності. 3. Розвиток та підвищення кваліфікації кадрів. Інвестування у розвиток персоналу та підвищення кваліфікації для компенсації слабкостей. 4. Стратегічне планування. Розробка стратегічних планів, спрямованих на запобігання потенційним загрозам. 5. Партнерства та співпраця. Укладення стратегічних партнерств та співпраця для усунення слабкостей. 6. Ефективне фінансове управління. Здійснення ефективного фінансового управління для забезпечення стійкості. 7. Моніторинг та оцінка. Постійний моніторинг та оцінювання ефективності стратегій для вчасної реакції на загрози.

			галузях, що забезпечують стратегічну незалежність, та розгляд можливості локалізації виробництва.	
--	--	--	---	--

Джерело: розроблено автором.

В умовах війни, що зараз ведеться в Україні, важливо проаналізувати вплив різних факторів на економіку країни. Для цього застосовується PESTLE-аналіз, який розглядає широкий спектр аспектів, таких як політичні, економічні, соціокультурні, технологічні, правові та екологічні. Цей метод допомагає отримати повний обсяг впливу зазначених факторів на економічну ситуацію.

Таблиця 2.6 – PESTLE-аналіз економіки України в умовах війни

Групи факторів	Фактори, які вплинули на економіку України	Наслідки впливу
Політичні фактори	Міжнародний тиск та санкції. Заходи тиску та санкції від міжнародної спільноти відобразилися на зовнішньополітичному положенні та можливостях України.	Зменшення ізоляції України на міжнародній арені, з одночасним створенням простору для розвитку нових стратегічних партнерств.
Економічні фактори	Економічні втрати від війни. Руйнівний вплив військових подій на економіку, збитки від знищення інфраструктури та втрати продуктивних ресурсів.	Суттєве зменшення валового внутрішнього продукту (ВВП), зростання безробіття, інфляція та загроза фінансової стабільності.
Соціальні фактори	Гуманітарна криза та зсуви в суспільстві. Зміни у соціальній сфері через втрати людських життів, масові переселення та зруйнування житлових об'єктів.	Велика кількість внутрішньо переміщених осіб, загроза загострення соціальних конфліктів, втрати в освіті та охороні здоров'я.
Технологічні фактори	Втрати в IT-індустрії та кібербезпека. Порушення функціонування інноваційних галузей та загрози кібербезпеці у зв'язку з війною.	Втрати у високотехнологічних галузях, обмеження інновацій та загрози для кібербезпеки.
Законодавство	Правова нестабільність. Зміни в правовій системі та правах бізнесу через військові події та міжнародні правові відносини.	Перегляд законодавства, порушення прав людини та бізнесу, створення правових вакуумів.
Оточуюче середовище	Екологічні катастрофи. Вплив військової діяльності на навколишнє середовище та загрози екосистемі через екологічні катастрофи.	Забруднення ґрунтів та водойм, загроза екологічної кризи та втрата природних ресурсів.

Джерело: розроблено автором.

Аналіз політичних аспектів включає в себе розгляд стабільності політичної ситуації, вплив війни на законодавство та державні інституції. Економічний аналіз дозволяє визначити втрати та виклики для економіки, а соціокультурний аспект розглядає вплив військових дій на суспільство та культурні цінності. Технологічний аналіз оцінює розвиток технологій в умовах війни.

Правовий аналіз орієнтується на зміни в законодавстві, а екологічний – на вплив війни на навколишнє середовище. Цей комплексний підхід допомагає нам зрозуміти сутність викликів, які виникають в економіці України в умовах воєнного конфлікту.

2.3. Виклики війни в Україні для державного сектору

В історії воєн часто розкривається новий етап для країн, і це відноситься і до загарбницької війни Росії проти України. Незважаючи на трагічні руйнування та велику ціну, яку платить український народ, успішний опір Росії також відкриває нові перспективи для майбутнього розвитку країни. Ось кілька ключових ідей:

Після війни Україна матиме можливість відкинути залишки радянської ментальності та законів і перетворитися на модерну, демократичну країну. Модернізація інфраструктури, економіки, систем освіти та охорони здоров'я стане реальністю, але ще важливіше — це модернізація політичної та судової систем, щоб стати повноправним учасником Європейського Союзу.

Україна потребує підтримки Європейського Союзу та інших міжнародних організацій у будівництві міцних інститутів, реформі судової системи та оновленні державної служби. Просування кадрів за заслугами та строге дотримання законів забезпечать демократичний розвиток України та запобігатимуть авторитарним тенденціям.

Усі, хто протягом війни підтримують Україну в її боротьбі проти агресивного ворога, мають глибоке переконання, що після війни країна повинна перетворитися на приклад демократії, чие економічне вдосконалення

перевершить успіхи країн із перехідною економікою. Події Євромайдану у 2014 році, які змусили проросійського президента Януковича втекти до Росії, виявили глибоке бажання українського народу та значної частини населення України приєднатися до демократичної Європи і відмежуватися від авторитарного режиму Росії. Євромайдан об'єднав представників різних регіонів, різноманітного етнічного походження, мов та політичних переконань. Трагічні події на Майдані та розстріл «Небесної сотні» 20 лютого 2014 року збільшили рішучість українців до справжньої незалежності від Росії.

Починаючи з 2014 року, Україна пережила значущі політичні трансформації, спрямовані на створення ефективної демократії за європейським зразком та втілення основних принципів Євромайдану. Ці зміни були важкими та зазнали сильного опору з боку олігархів і всіх, хто мав інтереси у збереженні статус-кво і утриманні України корумпованою державою. Найбільш серйозним викликом для демократичних реформ стало вторгнення російської армії в Україну 24.02.2022.

Відразу після завершення війни, Україна повинна уважно обирати інституції для подальшого розвитку країни. Під час конфлікту держава, зрозуміло, пристосовується до воєнного стану, орієнтуючи всі свої зусилля та ресурси на досягнення військової перемоги. Воєнний талант в цей період стає найбільш важливим лідерським якостям.

Однак із закінченням війни, фокус переміщується від військових операцій до відбудови та створення передумов для мирного розвитку України. Як воєнні, так і повоєнні управлінські навички стають важливими, проте цільові орієнтації вже різноманітні. Відбудова вимагатиме мобілізації ресурсів для досягнення кількох цілей, які враховують реконструкцію в різних географічних регіонах, а також в економічних і суспільних секторах.

Це також визначить потребу в важливих лідерських якостях, проте ці якості можуть відрізнятися від тих, які були актуальні під час війни. Деякі військові керівники можуть виявитися ефективними лідерами і в умовах миру завдяки своїм загальним управлінським навичкам. Однак це не обов'язково

відноситься до всіх. Деякі військові лідери, які виявилися героями у воєнній ситуації, можуть не мати необхідних навичок для лідерства в умовах миру. Важливо розуміти, що після війни політичні зміни часто непередбачувані, і приклади історії підтверджують, що героїчні воєначальники не завжди отримують підтримку на виборах, коли настане момент визначення майбутнього країни.

Першочергова стадія відновлення вимагатиме надшвидкого реагування у багатьох галузях. До них зокрема належать:

1. Невідкладне медичне та харчове забезпечення;
2. Тимчасові притулки для тих, чиє житло було частково чи повністю зруйновано російською армією, обстрілами;
3. Відновлення базової інфраструктури (залізниці, зв'язку, ліній електропередач та джерел чистої води, доріг тощо).

Більшість екстреної допомоги потребуватиме дуже швидкої доставки.

Імперативність швидкості на початковій стадії відбудови впливатиме на методи розподілу ресурсів та організацію управління, тобто співвідношення ролі Уряду та ринків.

Щодо реформування державної служби

Після вторгнення Росії на території України, державна служба країни продовжила надавати основні послуги, проявивши добру ефективність в умовах воєнного конфлікту. Нові реалії визначили важливі цінності, такі як доброчесність та готовність служити суспільству. Перед війною значні зусилля були спрямовані на діджиталізацію різних аспектів державної служби, що сприяло ефективному функціонуванню в умовах воєнного стресу.

Держава також вдосконалила професійну підготовку державних службовців та кандидатів на посади в державній службі, покладаючи особливий акцент на підвищення якості та професіоналізму. Прозорість у відборі та просуванні по службі стала важливим аспектом, але рівень зарплат залишається завданням на майбутнє.

Після завершення війни стане очевидним, що в процесі відновлення всі верстви населення повинні будуть робити жертви. Хоча питання підвищення оплати праці державних службовців буде важливим, це не буде головним пріоритетом.

Одним зі способів посилення державної служби в повоєнний період може бути підтримка працевлаштування демобілізованих ветеранів, які можуть здійснювати роботу як допоміжний персонал або приєднатися до рядів державних службовців у відомствах країни.

Щодо розподілу повноважень між законодавчою та виконавчою гілками державної влади

Починаючи з 2014 року, Україна перейшла на напівпрезидентську систему, що іноді визначається як парламентсько-президентська. Президент обирається за допомогою прямого голосування і має обширні повноваження. Раніше, до 2014 року, Президент відігравав ключову роль у формуванні уряду, однак тепер уряд підзвітний парламенту, що є особливістю парламентських систем.

Президент має прямий вплив на зовнішню політику та оборону, здійснюючи вибір міністрів закордонних справ та оборони, які йому підзвітні. Також він має право вносити законодавчі ініціативи та вето на рішення парламенту. Президент також призначає генерального прокурора та керівників областей, хоча їх кандидатурі повинен запропонувати Кабінет Міністрів та отримати згоду парламенту.

Порівнюючи з іншими демократіями, у тому числі в Центральній Європі, повноваження Президента в Україні є відносно сильними, але не такими, як у латиноамериканських президентських системах. Важливо уникати скоочування до сильнішої президентської системи, схожої на ту, яка існувала за часів Януковича чи Кучми. Оскільки з 2020 року в Україні діє пропорційна система парламентських виборів, сильний президент міг би використовувати тактику «розділяй і володарюй», сприяючи фрагментації політичних партій та

намагаючись зміцнити свою роль. На щастя, в Україні існує поріг в 5%, який обмежує вхід менших партій до парламенту.

На мою думку варто утриматися від суттєвих змін до Основного закону безпосередньо після завершення війни. Навіть у змінних умовах російської загрози, поточна система дозволила українським інститутам ефективно захищати країну від агресорів. Також важливо зберегти згоду парламенту на призначення генерального прокурора і право вимагати його відставку.

Для успішної роботи законодавчої гілки влади необхідна міцна партійна система. Цього можна досягти за допомогою стимулів, пов'язаних з інституційними правилами та політичною культурою. Інституційні правила, такі як поіменне голосування і роль партії у формуванні виборчих списків, сприяють партійній дисципліні. Україна має електронну систему поіменного голосування, що дозволяє контролювати дії окремих законодавців. Також, країна використовує систему відкритих списків для парламентських виборів, що сприяє прозорості та відкритості. Ця система також довела свою ефективність, тож її зміна після війни не є доцільною.

Незважаючи на це, інші правила можуть сприяти подальшому зміцненню партійної системи в Україні. Ключовим є створення міцної та прозорої системи фінансування політичних партій.

Оскільки правила, спрямовані на забезпечення партійної дисципліни, є достатньо жорсткими, основною перешкодою для укріплення партійної системи в Україні, здавалося б, є політична культура. Це відображає загальний тренд, оскільки у розвинених демократіях стали очевидні зміни в ролі та владі партій, особливо після світової фінансової кризи 2008 року. Старі партії втрачали свою силу, нові виникали, іноді зникаючи після кількох виборів. Україні необхідний час для виникнення стабільних політичних партій. Війна, безперечно, не сприяла цьому процесу, і очікувати значущих політичних зрушень у період перших повоєнних виборчих циклів є реалістичним. Проте важливо розуміти, що становлення та розвиток сильних політичних партій є ключовим елементом

демократичного процесу та сприяє стабільності та ефективності політичної системи.

Щодо питань судової реформи

Ключовим принципом є те, що Україна не зможе стати повноцінною розвиненою демократією, якщо не визначить високий пріоритет у встановленні верховенства права. Судова реформа повинна бути невід'ємним пріоритетом. Без безкорупційної та ефективно налагодженої судової системи Україна не зможе успішно трансформувати свої інститути. Нестача значущого прогресу в судовій реформі визначалася як один із важливих недоліків післямайданного періоду реформ.

Однією з ключових труднощів судової реформи, нарікань на яку додавалася з опірною дією від корумпованих сил в українському державному апараті, були проблеми із заміною всіх корумпованих суддів, що спадкувалися від радянської епохи та періоду після Майдану, який ознаменувався значною корупцією. Передусім, необхідний час для відбору та підготовки кваліфікованих суддів. Крім того, непохитну підготовку суддів мають здійснювати непохитні судові експерти. Навчання нових суддів за участю корумпованих та цинічних юристів є виразно неефективним та контрпродуктивним.

Війна створила умови, які можуть сприяти радикальній судовій реформі. По-перше, підтримка реформ під час відбудови буде набагато більш комплексною, ніж будь-яка іноземна інституційна допомога досі. Українських суддів навчатимуть та тренуватимуть міжнародні юридичні експерти, що сприятиме їхній грамотності в прийманні рішень. По-друге, війна призвела до стільки руйнувань, що відбудова інституційної інфраструктури з нуля більше не є фантастичною, враховуючи величезні потреби у відбудові фізичної інфраструктури. По-третє, війна посилила потребу в добре функціонуючих установах. Немає сенсу терпіти стільки руйнувань, смертей і страждань, щоб просто повернутися до попереднього стану речей (*status quo ante*). Український народ заплатив занадто високу ціну за те, щоб не йти на будь-які компроміси у забезпеченні верховенства права.

Є кілька причин, чому судова реформа має стати пріоритетом. Багато важливих судових рішень потрібно буде прийняти вже на початку відбудови. Перш за все, відбудуватиметься процес покарання всіх, хто так чи інакше співпрацював з російськими окупантами. Замість того, щоб дозволити натовпу беззаконно карати колаборантів на основі чуток, правдивих фактів чи емоцій, знадобляться спеціальні трибунали для покарання колаборантів. Це буде можливість для молодих, але добре підготовлених невідкупних українських суддів набутися досвіду здійснення правосуддя. Це буде надзвичайно прозорий процес, за яким буде уважно спостерігати все українське суспільство, а також міжнародна спільнота. Після Другої світової війни в країнах Західної Європи покарання нацистів та їхніх спільників було дуже гучним процесом, який привернув увагу всієї громадськості. Незважаючи на те, що цим спеціальним трибуналам потрібно буде ухвалювати рішення швидше, ніж трибуналам у звичайний час, вони керуватимуться основними принципами справедливого правосуддя: необхідністю надавати докази, які можна перевірити, аргументи, засновані на принципах права, правом обвинуваченого на справедливий захист, можливістю відповідного оскарження тощо.

Забезпечення виконання рішень та контрактів, а також розгляд спорів, що виникають у зв'язку з цими рішеннями та операціями, стане суттєвою частиною діяльності для відновленої української судової системи.

Добре функціонуюча та незалежна судова система є ключовою умовою верховенства права, а верховенство права має вирішальне значення для ефективної демократії. Будь-яке відхилення від цієї позиції може загрожувати переходом України до неліберальної демократії. Верховенство права впливає на очікування економічних і політичних агентів щодо юридичної поведінки. Якщо ці очікування будуть порушені, наприклад, якщо корупційна поведінка залишиться безкарною або закон застосовуватиметься нерівно, це може значно ускладнити забезпечення верховенства права.

Хоча пріоритет судової реформи може здаватися менш привабливим порівняно з іншими реформами, насправді він є основою основ перебудови

системи управління в умовах верховенства права. Важливість цього аспекту полягає в тому, що він становить фундамент для реформ та відновлення, забезпечуючи сталу та справедливу основу для подальшого розвитку демократії в Україні.

Щодо реформування засобів масової інформації

Відомо, що окремі олігархи використовували свій вплив на широку громадськість через контрольовані ними ЗМІ. У 2016 році всі 10 найбільших телеканалів України належали олігархам, які використовували їх для захисту своїх економічних інтересів.

Певне зрушення в цьому напрямку спричинив антиолігархічний закон 2021 року. У 2022 році Р. Ахметов вирішив передати ліцензії своєї медіагрупи українській державі, а також було закрито всі ЗМІ, які перебували під контролем Росії. Це стало позитивним кроком, враховуючи політику дестабілізації, яку Росія вела з 2014 року, намагаючись підірвати незалежність України.

Проблема контролю олігархами над ЗМІ не є унікальною для України. Схожі тенденції можна помітити в інших країнах. Наприклад, Руперт Мердок використовував свій вплив для фінансування консервативних ЗМІ, таких як Fox News у США, та інших інформаційних агенцій у Великобританії, щоб просувати ультраконсервативну програму та розповсюджувати фейкові новини та упереджені повідомлення про події у світі [40].

Подібні сценарії спостерігалися у країнах, таких як Угорщина, Росія, Італія, Німеччина та Франція, де політичні лідери використовували свій вплив на ЗМІ для досягнення своїх цілей та збереження влади.

У світі, де соціальні мережі та різноманітні ЗМІ стали ключовими гравцями, повернення до епохи після Другої світової війни, коли уряди контролювали обмежену кількість медіа (таких як BBC у Великобританії чи великі мережі в США), стає явно непрорахованим кроком. Очевидно, що державна монополія на засоби масової інформації несе в собі свої ризики. Навіть у французькій П'ятій республіці, де уряди контролювали ЗМІ, існувала загроза

приховування певної інформації від громадськості. Урядовий контроль над медіа може стати загрозою свободі преси, особливо в молодих демократіях.

Необхідно знайти ефективні способи гарантування незалежності ЗМІ від урядового впливу, уникаючи при цьому надто сильних приватних інтересів, які можуть монополізувати основні медіаресурси. Конкурентна політика в медіасекторі — це лише початок. Нам необхідно розглядати інші політичні стратегії, і реформи ЗМІ в Україні можуть служити експериментальною площиною для впровадження необхідних змін, подібних тим, які можуть виявитися ефективними в більш розвинених демократіях.

Важливо розуміти, що інформація — це суспільне благо, а гарантії незалежності журналістики є критичним елементом для запобігання блокуванню чи фальсифікації інформації. Однак далекоглядна політика також повинна забезпечити належне фінансування для забезпечення робочих умов журналістів та їх незалежності. В інших словах, реформи українських ЗМІ можуть вдатися до ідей Джулії Кейдж та інших дослідників, що спрямовані на забезпечення якісної журналістики та адекватного фінансування в одній упаковці.

Найважливішим аспектом, який справді визначає долю медіа та журналістської діяльності, є питання їхнього фінансування. У розвинених західних демократіях більшість ЗМІ втратили свої традиційні джерела доходу. За останнє десятиліття приватні газети, радіо та телеканали в значній мірі залежали від реклами як важливого джерела фінансування. Сприяючи цьому, поява соціальних мереж і великих платформ, таких як Google та Facebook, різко знизила вартість реклами в традиційних ЗМІ, призводячи до закриття численних газет.

У світі, де інформація стала суспільним благом, з'явилися різні способи отримання безкоштовного доступу до статей, які є продуктом важкої праці журналістів. Однак цей процес веде до потенційно небезпечної концентрації медіа в руках багатих ідеологів через скорочення джерел доходу для ЗМІ. Зменшення фінансової незалежності журналістів стає неухильним шляхом, який співпадає із зниженням їхньої журналістської незалежності.

Вирішення цього питання вимагатиме нових підходів до фінансування ЗМІ, щоб забезпечити їхню стійкість та незалежність. Пошук нових моделей бізнесу та залучення громадськості до підтримки якісної журналістики стають важливим завданням для збереження ролі ЗМІ в сучасному суспільстві.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ ВИРОБЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

3.1. Перспективи імплементації успішних відновних проектів та їх потенційна адаптація для України

Серед ключових факторів, що визначають успішність повоєнної відбудови та подальшого розвитку країн, виокремлюються економічні, інституційні та соціогуманітарні аспекти. Економічні фактори, такі як рівень довоєнного розвитку, обсяги руйнувань і зовнішньої допомоги, визначають стартову позицію країни. Інституційні аспекти, такі як державна суб'єктність, якість інститутів і ефективність управління, та соціогуманітарні елементи, такі як людський потенціал та рівень суспільної консолідації, грають вирішальну роль у процесі відновлення.

Історико-економічний досвід доводить, що успіх не обумовлюється лише стартовою ситуацією. Важливою є ефективність управління, базова підтримка суспільства та зовнішня допомога. Результативна політика структурних реформ та послідовні регуляторні заходи стають визначальними для досягнення поставлених цілей. Важливими елементами є не лише відновлення економічної активності та ринків, але й модернізація у різних вимірах, таких як інституційно-організаційний, технологічний, просторовий та соціальний.

Спираючись на міжнародний досвід, можна визначити три ключові складові успішного відновлення після війни:

1. Ефективне управління;
2. Широка суспільна підтримка;
3. Зовнішня допомога.

Структурні реформи, спрямовані на упорядкування економічного життя, забезпечують стійкість і передбачуваність економічній системі. Важливо

враховувати, що ці реформи мають не лише відновлювати, але й модернізувати країну на шляху до інноваційного та технологічного розвитку. [30, стор. 29].

Україна стикається з історичним випробуванням, проте вже сьогодні важливо визначити стратегію відновлення промислового розвитку. Аналізуючи досвід інших країн, можна виділити три основні типи моделей: ліберальну (зокрема, США, Канаду, Велику Британію), соціально орієнтовану ринкову економіку (Швеція, Німеччина, Польща) та модель "східні тигри" (Сингапур, Південна Корея, Китай).

Успіх промислового відновлення залежить від підтримки вітчизняних виробників, експортної орієнтації та здатності до жорсткої конкуренції. У разі України, вибір найкращої моделі гальмується відсутністю уніфікованих стратегічних документів і вимагає впровадження доктрини промислового відновлення на засадах сталого розвитку.

Таблиця 3.1 – Порівняння різних типів моделей повоєнного відновлення промислового розвитку

Країни	Тип Моделі	Характеристики	Основні принципи та успішні фактори
США, Канада, Велика Британія	Ліберальна модель	Ліберальна національна економіка	✓ Сприяння вітчизняним виробникам у складних галузях; ✓ Експортна орієнтація; ✓ Прагнення до жорсткої конкуренції.
Швеція, Німеччина, Польща	Соціально орієнтована ринкова економіка	Активна участь держави в господарюванні	✓ Селективна підтримка пріоритетних галузей та секторів; ✓ Експортна орієнтація економіки; ✓ Висока рівень втручання держави.
Сингапур, Південна Корея, Китай	Східні тигри	Високий рівень державного втручання в економіку	✓ Селективна підтримка пріоритетних галузей та секторів; ✓ Експортна орієнтація та акцент на конкурентоспроможність; ✓ Суворі підзвітність.

Джерело: розроблено автором.

Японське економічне диво

Японія виявилася унікальною у своєму успішному досвіді повоєнної реконструкції національної економіки, виконаного за лише одне десятиліття після війни. Проте ключовим для успіху було не лише технічне втілення цього досвіду, але й глибоке усвідомлення його ціннісного фундаменту. Впродовж ери Едо (1603–1867 рр.), в Японії домінувало конфуціанство, що відрізнялося від традиційних вчень буддизму та синтоїзму своїм раціоналізмом та акцентом на світськості, а також підтримувалося цивільною бюрократією. Принципи конфуціанства, такі як відданість державі, повага до старших і перевага суспільних інтересів, визначили стрімке засвоєння західних технологій та систем освіти в період Революції Мейдзі (1868 р.).

Після закінчення доби японського мілітаризму (1931–1945 рр.), війна змінила сприйняття японського суспільства роботи. Солдати, які роками перебували на межі життя і смерті, знаходили нудьгу в мирній цивільній праці. Лояльність до фірм тепер заміщувала лояльність до держави, що вкотре підкреслювало комунітарний характер конфуціанського капіталізму. Поразка війни викликала суттєві зміни в соціальній етиці, і союзна окупаційна адміністрація, здійснюючи демократизацію економіки, запроваджувала реформи в аграрному секторі та трудових відносинах.

Завдяки реформам, Японія забезпечила ефективне переосмислення конфуціанської моделі відносин, перетворивши її з військової сфери на реорганізовані цивільні виробництва. Це стало вирішальними факторами, що підтримали швидку та успішну повоєнну відбудову та модернізацію економіки [36, стор.30].

Як вже зазначалося вище повоєнне відродження Японії у 50-х роках ХХ століття є винятковим прикладом світового успіху, і мало хто знає, що одним із ключових факторів цього досягнення було впровадження теорії, яка до того часу не користувалася визнанням. Відомий американський статистик Едвард Демінг прибув до Японії у 1950 році, щоб допомогти у відновленні. Його запросили

розповісти про методи статистичного контролю якості 230 керівникам найбільших компаній Японії. Ідеї, які раніше не використовувалися, були прийняті вищими керівниками японських компаній. Через чотири роки Японія вийшла на світовий ринок і досі утримує лідерські позиції [37, стор.31].

У 1980-х роках Едвард Демінг сформулював 14 принципів менеджменту у своїй праці «Вихід з кризи», які стали суттю його теорії та випробувань в Японії. Цей підхід почав отримувати визнання в США, зокрема у компаніях Ford Motor Company та Lockheed Martin, а також в сфері публічного управління, наприклад, в адміністрації острова Мерсер [41].

Згідно з Демінгом, його 14 принципів менеджменту природньо впроваджують «систему глибоких знань» для трансформації існуючого підходу до управління в оптимізований. У ситуації кризи, яка характеризує повоєнне відновлення в Україні, ці принципи можуть бути інтерпретовані як стратегії подолання існуючих викликів на всіх рівнях управління. Наприклад, сьомий принцип «Запровадження лідерства» вказує на необхідність створення систем управління, які відповідають принципам системи глибоких знань та забезпечують ефективне публічне управління, задовольняючи потреби громадян і інших зацікавлених стейкхолдерів.

Японії вдалося здійснити своє «економічне диво» завдяки впливовим чинникам різного характеру. По-перше, американська окупація, яка включала демілітаризацію та демократизацію, під керівництвом генерала Д. Маккарту, суттєво сприяла відновленню економіки. По-друге, війни в Кореї (1950–1953 рр.) та В'єтнамі (1959–1975 рр.) забезпечили Японії великі американські замовлення «спеціального призначення» на мільярди доларів. Ці конфлікти стали важливим стимулом для японської економіки.

По-третє, рішуча воля японського народу подолати наслідки поразки та відмовитися від командно-мілітаристських методів розвитку виявилася ключовою. Це відобразалося в новій Японській конституції 1947 року, яка визначала відмову від створення збройних сил та від війни як засобу вирішення конфліктів.

По-четверте, активна участь Японії в міжнародному поділі праці та співробітництві сприяла її економічному зростанню. Спостереження за японським досвідом у створенні інноваційної та конкурентоздатної моделі соціально-економічного розвитку становить неабиякий інтерес для вивчення можливостей його впровадження під час повоєнної відбудови України. [38, стор.32].

Відновлення Роттердаму

Внаслідок серії авіаційних бомбардувань та тисяч артилерійських обстрілів у 2022 році було знищено найбільше портове місто України на Азовському морі – Маріуполь. Це нагадує події минулого, коли в 1940 році німецька авіація завдала масштабних руйнувань одному з найбільших портових міст Нідерландів – Роттердаму. В обох випадках спільним було те, що відразу після катастрофи почали розробляти плани відбудови для запобігання можливому перехопленню ініціативи.

Роттердам, піддавшись німецькому нальоту, швидко розпочав перепланування під керівництвом Вільяма Віттевена. Його план ставив за мету не лише відновлення, але й забезпечення економічної ефективності міста. Однак, заморожений у 1942 році, цей план зазнав критики за недостатнє урахування економічних аспектів.

Новий план реконструкції від Корнеліса Ван Траа, розроблений у 1942 році, кардинально відрізнявся. Він ставив акцент на економічних принципах та функціональності. Структура міста трансформувалася у геометричну сітку транспортних артерій, а центр став робочо-торговим центром. Багатоквартирні будинки, новітні торговельні комплекси та чітке зонування стали визначальними рисами нового Роттердама.

Відбудова тривала до 1970 року, але місто виросло з руїн у сучасний інноваційний центр. Його історія вчить, що дивитися вперед і приділяти увагу економічним аспектам є ключем до успішної реконструкції. Роттердам продовжує змінюватися та розвиватися, демонструючи Україні, як можливо успішно відновити і збудувати нове життя після кризи [42, стор.36].

Історичні аспекти зворотньої міграції населення у післявоєнний період

Історія визначає безліч прикладів зворотної міграції населення, включаючи періоди після військових конфліктів. Після завершення Другої світової війни в Європі спостерігалася переважно політична реєміграція, що включала повернення мільйонів військовополонених, біженців та переміщених осіб до своїх рідних країн. Наприклад, колишні солдати та офіцери вермахту повертались до Німеччини, а етнічні німці були примусово депортовані з територій, звільнених від німецької окупації.

Згодом виникає ряд економічних і етнокультурних факторів, які визначають рішення мігрантів про повернення. Зміни умов проживання, досягнення початкової мети міграції, завершення контракту та неможливість залишитися, а також повернення через незадоволення умовами праці чи обставинами сімейного характеру, стають визначальними.

Наприклад, в період після 1953 року розпочалася реституція та виплати компенсацій жертвам Холокосту, що призвели до повернення до Федеративної Республіки Німеччина приблизно 5% євреїв. Вони виявилися неспроможними адаптуватися до нових умов, серед яких були люди похилого віку, митці, вчені та політики, які вважали необхідним відновити зв'язок з німецьким суспільством.

З 1960-х років значний вплив на населення Європи має трудова міграція, зокрема громадяни Туреччини та Марокко з оселями своїх родин. Тривалість цього явища призводить до відзначеного повернення близько 1,5 мільйонів турецьких мігрантів та приблизно 314 тисяч марокканців, переважно серед пенсіонерів та безробітних, наприкінці 1980-х – початку 1990-х років.

У період з 1989 року по 2001 рік спостерігається зворотна міграція до Польщі, охоплюючи майже 70 тисяч осіб. Повернення українських емігрантів на Батьківщину стає важливим аспектом післявоєнного відродження економіки. Активізація цих процесів вимагає впровадження державної політики, спрямованої на підтримку реєміграції за допомогою гарантій особистої безпеки, можливостей працевлаштування та соціальної підтримки [43, стор.40].

Відновлення сільського господарства у післявоєнній Франції

Актуалізація історико-економічної оцінки процесу відновлення сільського господарства Франції після Другої світової війни свідчить про цілеспрямовану та послідовну політику, яка сприяла не лише ліквідації малоефективних систем великого землеволодіння, але й створила здоровий економічний фундамент для розвитку аграрного сектора. Зазначений досвід може стати цінним для України, яка шукає оптимальні стратегії для відновлення свого аграрного господарства в умовах післявоєнного відродження.

Однією з ключових аспектів аграрної реформи в Франції був перерозподіл земельної власності, що сприяло ліквідації концентрації земель у великих власників та створенню моделі розвитку фермерського господарства сімейного типу. Це рішення не лише поліщило умови життя дрібних товаровиробників, але й сприяло соціальному розвитку сільських територій [44, стор. 42].

Додатково, зусилля у напрямку ринкової орієнтації та регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення через SAFER визначили стійку та жорстко регульовану систему, що захищала національний інтерес інтеграції в сільському господарстві. Процес формування стабільного ринку приватного капіталу в сільському господарстві був успішним завдяки нововведенням у сфері оренди земель, стимулюванню капіталовкладень через субсидії та створенню організованого аграрного ринку на європейському рівні.

Центральним пунктом стратегії було також забезпечення продовольчої безпеки та підтримка розвитку інфраструктури на основі кооперації та інтеграції з торгівлею, що визначило прозору заготівельно-збутову систему. Ці заходи сприяли не лише забезпеченню внутрішнього ринку, але й робили Францію світовим експортером сільськогосподарської продукції.

Закон «Про аграрну політику» (1960) легалізував концепцію аграрних перетворень, сприяючи підвищенню продуктивності, впровадженню інновацій, регулюванню ринків та соціальному захисту фермерів. Цей закон став фундаментом для стабільного розвитку сільського господарства та його внеску в економіку Франції [45].

Оптимізація аграрного сектора в умовах післявоєнного відродження є важливим завданням для України, і французький досвід може слугувати цінним джерелом інформації та стратегічних рішень у цьому напрямку.

Німецьке економічне диво

Відновлення німецької економіки після Другої світової війни визначалося інноваційним та ефективним підходом, який може служити важливим джерелом навчання для України в контексті її повоєнного відродження. Для розуміння цього досвіду слід звернутися до кількох ключових факторів, що сприяли німецькому «економічному диву» [46, стор. 43].

По-перше, значна частина промислових об'єктів і обладнання залишились неушкодженими після бомбардувань, що дозволило швидко розпочати виробництво. Термін служби промислового обладнання був відносно невеликим, що також сприяло швидкому відновленню.

По-друге, повернення патентів і пом'якшення контролю за дослідженнями створили сприятливі умови для технологічного розвитку. Це дозволило німецьким компаніям активно залучатися до міжнародного технологічного співробітництва.

По-третє, успішний менеджмент корпоративного сектора дозволив ефективно переорієнтуватися на нові ринки та розширювати технологічне співробітництво з іноземними компаніями. Це включало в себе укладання домовленостей про спільну діяльність із світовими лідерами.

По-четверте, інвестиції в нові технології здійснювались завдяки доходам від внутрішніх продажів та експортних поставок. Прикладом є концерн Volkswagen, який після успіхів на ринках із використанням наявних заводів та технологій інвестував у нові удосконалення.

На основі німецького досвіду для України є важливими наступні заходи: підтримка науково-дослідної бази для активізації інновацій, державне стимулювання інновацій у корпораціях та малих і середніх підприємствах, підвищення кваліфікації працівників та розвиток високотехнологічних

виробничих мереж. Ці заходи можуть сприяти швидкому та стійкому розвитку умінь реагувати на глобальні ринкові зміни.

Для успішного відновлення та структурної трансформації економіки України пропонується використовувати позитивний досвід повоєнної відбудови та модернізації Західної Німеччини. Для цього важливі наступні концептуальні елементи зображені у діаграмі 3.1.1

Рис. 3.1 – Концептуальні елементи позитивного досвіду повоєнної відбудови та модернізації Західної Німеччини

Джерело: розроблено автором на основі джерела [49, с.45].

Ці заходи можуть стати ефективним інструментарієм для розвитку сталої та інноваційної економіки України, взаємодії держави та бізнесу, а також покращення якості життя громадян.

Перспективи імплементації успішних відновних проєктів та їх потенційна адаптація для України визначають шляхи розвитку сталої та інноваційної економіки в контексті сучасних викликів. Аналізуючи досвід інших країн, особливо німецької моделі відновлення після Другої світової війни, можна виділити кілька ключових висновків:

1. Системні підходи. Успішні відновні проєкти ґрунтуються на системних підходах, які поєднують державне регулювання, підприємництво та соціальну відповідальність. Співпраця різних секторів суспільства створює умови для сталого розвитку.

2. Інновації та технології. Використання новітніх технологій та інновацій є ключовим елементом ефективного відновлення. Трансфер технологій та впровадження передового досвіду допомагають забезпечити конкурентоспроможність.

3. Інфраструктурні проєкти. Розвиток інфраструктури є важливим аспектом успішного відновлення. Інвестиції в житло, транспорт та комунікації сприяють покращенню якості життя та стимулюють економічний зріст.

4. Соціальна підтримка. Ефективна взаємодія держави, бізнесу та громадських організацій є важливою для забезпечення соціальної підтримки та включеності малозабезпечених шарів населення.

5. Залучення інвестицій. Привертання внутрішніх та зовнішніх інвестицій грає ключову роль у фінансуванні відновних проєктів. Створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення приватного сектору є важливими завданнями.

6. Співпраця на міжнародному рівні. Участь в міжнародних ініціативах та співпраця з іншими країнами можуть забезпечити обмін досвідом та підтримку від інших країн у впровадженні кращих практик.

Адаптація успішних відновних проектів для України передбачає створення комплексної стратегії, ураховуючи національні особливості та виклики. Впровадження цих принципів може стати кроком до сталого економічного розвитку та підвищення якості життя громадян України.

3.2. Формування концепту стратегії відновлення в умовах сучасної України

Розробка стратегічного документу з економічної відбудови України вимагає системної концептуалізації та ясного визначення моделі економічного розвитку на післявоєнний період. Попри існуючі проекти та плани відновлення, відсутнє чітке бачення економічної моделі, яка гарантує конкурентоспроможність та відповідність європейським стандартам.

Основними рамковими умовами будівництва післявоєнної моделі є дієвість ринкової економіки, здатність конкурувати в європейському просторі та досягнення Копенгагенських критеріїв для вступу до ЄС. Угода про асоціацію, Цілі сталого розвитку на 2030 рік та захист національних інтересів визначають напрямки впровадження стратегії [50].

Цільові характеристики моделі визначаються засадами промислового розвитку ЄС, спрямованого на конкурентоспроможну та стійку економіку з самодостатніми регіонами та громадами. Реалізація вимагатиме цифровізації виробництва, декарбонізації, забезпечення безпеки, технологічної безпеки та розвитку висококомпетентного суспільства [5, стор. 22].

Необхідність концептуального бачення є ключовим елементом стратегічного планування, дозволяючи визначити шляхи досягнення цілей та механізми перетворення соціально-економічної системи під час післявоєнного відновлення. Це створить базу для оцінки можливостей та визначення інвестиційних позицій для всіх учасників процесу.

Важливим елементом у формуванні концепту є місія. Місія має включати в себе кілька ключових аспектів:

1. Встановлення послідовності та взаємопов'язаності заходів для

досягнення мети Стратегії.

2. Забезпечення узгодженості та комплементарності дій всіх учасників процесу відбудови.

3. Оптимізація та посилення ефективності міжнародної економічної допомоги.

4. Визначення векторів відновлення для формування сучасної економіки України як потенційного майбутнього члена Європейського Союзу.

5. Сприяння спільному конструктивному баченню майбутнього країни.

Усі ці аспекти мають бути спрямовані на створення систематизованого та успішного плану дій, який сприятиме досягненню стратегічних цілей, сталому відновленню та розвитку України.

Невід’ємним елементом також є формування та розуміння очікуваних системних результатів. До таких результатів можна, зокрема, віднести: динамічність відновлення цивільної та енергетичної інфраструктури, якості життя громадян, економічного потенціалу; максимальна залученість стейкхолдерів безпосередньо до реалізації завдань та отримання стратегічного ефекту відновлення; оптимальна реалізація національного економічного потенціалу для цілей і завдань відновлення; регіональне і територіальне збалансування відновлення з врахуванням пріоритетності найбільш постраждалих регіонів і громад; відкритість міжнародних процесів відновлення з відповідним широким залученням ресурсів міжнародної допомоги та іноземних інвесторів; прогрес України як країни – кандидата в члени ЄС.

Цілями концепції стратегії відновлення в умовах сучасної України можуть бути виглядати наступним чином:

- Зміцнення стійкості, збереження соціальної згуртованості, посилення солідарної відповідальності усього суспільства за відбудову країни;
- Досягнення повної збалансованості економічного і соціального розвитку;
- Залучення (інклюзія) найширшого кола суб’єктів до такого відновлення;

- Забезпечення обороноздатності;
- Забезпечення національної безпеки в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах;
- Забезпечення правових засад розвитку національної економіки;
- Розширення меж відкритості для міжнародних потоків товарів, а також фінансових ресурсів.

Вищезазначені цілі відносяться до загальних. Тому варто виділити і спеціальні (секторальні) цілі, які зображено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.2 – Спеціальні (секторальні) цілі стратегії відновлення в умовах сучасної України

Секторальні цілі	Очікувані Результати
Відновлення та максимальна реалізація людського потенціалу	- Динамічність відновлення інфраструктури та економічного потенціалу; - Покращення якості життя громадян; - Повернення людей до місць проживання та формування безпечного простору для життя.
Відбудова і розвиток сучасного та інноваційного підприємництва	- Дерегуляція та формування нової регуляторної політики; - Розширення ролі громад у сприянні підприємництву; - Відновлення підприємництва на зруйнованих територіях; - Впровадження цифрових технологій.
Нова індустріалізація економіки	- Формування нового експортного потенціалу; - Орієнтація на попит майбутнього; - Створення інфраструктурних передумов відновлення; - Енергоефективність та енергетична незалежність.
Формування агросектору майбутнього	- Адаптивність до змін клімату; - Реабілітація аграрного господарства зруйнованих територій; - Зміцнення продовольчої системи громад; - Розвиток сільських населених пунктів.
Відновлення та реструктуризація транспортної інфраструктури	- Реалізація екологічних орієнтирів відновлення; - Відновлення транспортної зв'язаності територій; - Реінтеграція до міжнародної транспортної системи; - Забезпечення гнучкості транспортної мережі.
Забезпечення макроекономічної стабільності та концентрація фінансової системи на завданнях відновлення	- Трансформація податкової та митної систем; - Подолання наслідків монетизації дефіциту бюджету; - «Оздоровлення» банків та забезпечення банківської інклюзії; - Формування бюджетної політики відновлення.

Джерело: розроблено автором.

Початок повної реалізації стратегії визначається для миттєвого впровадження після завершення бойових дій та встановлення міжнародних гарантій безпеки.

Стадії відбудови, зокрема, включають наступні блоки:

«Реанімація» - спрямована на стабілізацію безпекової та гуманітарної ситуації та відновлення базової інфраструктури.

«Відновлення» - поетапне створення умов для повернення громадян до їхніх місць постійного проживання, синхронізоване з відбудовою ключових економічних об'єктів та створенням можливостей для зайнятості.

«Започаткування модернізації» - включає розгортання інвестиційних проєктів для створення сучасних виробничих та інфраструктурних об'єктів. Також передбачає формування секторів, які виступають «локомотивами» довгострокового розвитку країни.

Досвід, який накопичує Світовий Банк, широко використовує нові технології та доступ до Інтернету. Цей досвід стає надзвичайно цінним при подоланні різноманітних викликів, з якими стикаються суспільства різних країн. Починаючи від боротьби з соціальною нерівністю, такою як гендерна, і завершуючи використанням передових технологій для протидії наслідкам природних лих.

Беззаперечно, що Україна, пройшовши війну проти Росії, вже успішно впроваджує передові електронні інструменти. Від допомоги постраждалим через застосунок «Дія» до використання цифрових рішень для оцінювання збитків, завданих війною, інфраструктурі та майну населення.

Проект [Damaged.in.ua](https://damaged.in.ua) (РосіяЗаплатить) активно за останні півроку веде цифрову обробку зображень, отриманих від супутників та дронів, з метою визначення розміру пошкоджень, оцінки завданих збитків та розробки стратегій відновлення. Також наростає кількість приватних волонтерських ініціатив, які використовують елементи супутникових знімків і технології машинного навчання для оцінки збитків та планування подальших дій [3].

Ця галузь представляє собою новий відділ в цифровому світі. У 2020 році у конкурсі xView2 «Оцінка пошкоджень будівлі», організованому підрозділом оборонних інновацій Міноборони США, компанія Maxar Technologies представила високоякісні супутникові знімки зруйнованих будівель, постраждалих від урагану. Основна ідея полягає в тому, що технології можуть бути ефективно використані на «Першій лінії» оборони - для передбачення та швидкої оцінки збитків, що, в свою чергу, дозволяє забезпечити оперативну та

ефективну допомогу. Це важливо для забезпечення кращого прогнозування, планування та реагування на стихійні лиха [51].

В США деякі комунальні підприємства вже використовують інструменти машинного навчання для передбачення відключення електроенергії під час ураганів та інших природних бід. Це допомагає їм покращити процеси прийняття рішень.

Зображення, отримані за допомогою супутників, у поєднанні з машинним навчанням також використовуються для прогнозування та оцінки збитків від повеней. Наприклад, фінська компанія ICEYE, відома в Україні завдяки проекту «Народний супутник», активно займається цією проблематикою [52].

Застосування цифрових інструментів та алгоритмів, таких як моделювання наслідків повеней в США, служить не лише інструментом аналізу, але і основою для прийняття конкретних рішень владою. Завдяки федеральній підтримці, штати та округи купують від зацікавлених продавців будинки, схильні до повеней, і перетворюють ці зони на відкриті простори. Ефективність цього підходу перевіряється: прогнозовані майбутні збитки повинні перевищувати вартість викупу. Протягом останніх трьох десятиліть більше 50 000 таких будинків було викуплено за їхню первісну вартість. Ця стратегія не лише захищає людей від небезпеки, але й дозволяє прибережним територіям поглиблювати воду під час повеней.

Розташовувати будівлі так близько до річок і заток завжди було нерозумною практикою, і це рішення "вирішує проблему" в областях, які ніколи не повинні були піддаватися розвитку. В контексті України аналогічний підхід може стосуватися, наприклад, викупу державою будинків на кордоні з Росією, надаючи людям можливість переселення з небезпечних зон.

Стратегічний курс інституціональних перетворень у публічному управлінні України під час відновлення після війни передбачає радикальні зміни в схемі влади. Принципи децентралізації та субсидіарності стають керівними в процесі переосмислення публічного управління, а також впровадження позитивних практик регіонального управління за зразком сталого розвитку.

Для більш конкретного визначення концепції публічного управління на регіональному рівні обов'язково розглянемо, як формується та реалізується сучасне управління на рівні регіонів. Також важливо вивчити принципи взаємодії механізмів державного управління та самоврядування в умовах дії правового режиму воєнного стану. Зокрема, слід проаналізувати доцільність виділення субрегіональних рівнів і їхню роль у стратегії сталого розвитку.

Рішення цих завдань дозволить оцінити ефективність керування будь-якими частинами державного (публічного) управління. Переосмислення системи публічного управління вимагатиме врахування зовнішніх та внутрішніх факторів раціоналізації суспільних відносин. Зокрема, європейський вимір розвитку України вимагає термінового розв'язання проблеми територіальної організації влади на базі побудови ефективних механізмів регіонального управління. Нові пріоритети та принципи функціонування органів влади на місцевому рівні визначає модернізація Української держави в умовах європейської інтеграції.

Післявоєнна реконструкція та відновлення України обіцяють стати надзвичайною та унікальною подією в Європі з часів Другої світової війни. Виклики та пріоритети цього процесу, а також можливості сучасних інформаційних технологій, не тільки створюють унікальні виклики, але йкладають основу для творчих рішень.

Навіть у звіті війни Україна продовжує розвивати свій ринок інформаційних технологій та впроваджувати нові технології в економічну систему країни. У 2022 році ІТ-ринок призвів до рекордних 7,34 млрд доларів США експортної виручки, що на 400 млн доларів США, або 5,8%, перевищує показники 2021 року. З початку російської агресії ринок інформаційних технологій відчуває від'ємний вплив війни, зменшуючи кількість вакансій через падіння попиту на фахівців, а великі іноземні компанії починають переорієнтовуватися на інші ринки [53, стор.98].

Однак на сьогодні інформаційні технології стають економічною опорою України та перспективно можуть стати ключовими драйверами відновлення та розвитку держави. Поставлені стратегічні цілі для ринку інформаційних

технологій включають відновлення та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток цифрової економіки на основі відкритих даних, забезпечення доступу до якісних публічних послуг та цифрових рішень для населення та бізнесу, розвиток системи кібербезпеки та стійкості цифрової інфраструктури, розроблення комплексної загальнодержавної стратегії та створення сприятливого бізнес-середовища на вітчизняному ринку інформаційних технологій.

Після відновлення територіальної цілісності України та остаточного підрахунку втрат, зумовлених повномасштабною збройною агресією РФ, виникне також питання щодо рентабельності відновлення багатьох зруйнованих підприємств, сіл та міст. Це може призвести до збільшення економічних розбіжностей між регіонами, зокрема в ресурсному забезпеченні, і вимагатиме ретельної політики на рівні держави, регіонів та місцевих органів управління з планування заходів з збереження та оптимізації використання трудових, природних, фінансових та інших ресурсів. У цьому контексті особливо важливим стає впровадження системи оцінювання продуктивності використання ресурсів згідно з європейськими стандартами.

3.3. Розроблення рекомендацій для подальшої ефективної реалізації державної політики відновлення

У світлі викликів, що виникають внаслідок конфліктів, природних катастроф та інших надзвичайних ситуацій, державна політика відновлення стає ключовим аспектом забезпечення стійкого розвитку та відбудови. Період після кризи, а у випадку України – після війни, вимагає системних рішень та ефективного управління для найшвидшого відновлення економіки, соціальної сфери, та інфраструктури.

Цей розділ присвячений вивченню та аналізу ключових аспектів державної політики відновлення. Метою даного розділу є розроблення конкретних та

обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на максимізацію ефективності реалізації стратегічних заходів та програм відновлення.

Через призму комплексного аналізу факторів економічних, соціальних та інфраструктурних, надаються пропозиції, спрямовані на вдосконалення інструментів управління, забезпечення транспарентності та взаємодії між усіма учасниками процесу відновлення. Відповідно до завдань, поставлених перед розділом, розробляються практичні рекомендації, призначені сприяти національним та міжнародним ініціативам з відновлення та розвитку.

Висвітлення ключових аспектів державної політики відновлення та їх аналіз, а також розробка конструктивних рекомендацій, є кроком до побудови стійкого, прогресивного та розвинутого суспільства, яке може ефективно відповідати на виклики майбутнього.

Для аналізу доцільно брати наступні сфери:

1. Інфраструктура та житлово-комунальний комплекс:

- оцінка руйнувань та відновлення ключових об'єктів інфраструктури;
- аналіз ефективності програм реконструкції та модернізації житлово-комунального сектору.

2. Економіка та підприємництво:

- вивчення впливу конфлікту на економіку регіонів;
- аналіз реконструкції підприємницької інфраструктури та стимулювання інновацій.

3. Соціальна сфера та освіта:

- оцінка впливу конфлікту на систему охорони здоров'я та соціальний захист;
- аналіз програм відновлення освітніх і наукових інституцій.

4. Аграрний сектор:

- вивчення стану та перспектив відновлення сільського господарства.
- аналіз програми з відновлення аграрного сектору та підтримки сільських громад.

5. Транспорт та логістика:

- оцінка стану та потреб відновлення транспортної інфраструктури;
- аналіз програм з реконструкції та розвитку транспортних мереж.

6. Фінансова та економічна система:

- вивчення ефективності фінансових механізмів відновлення;
- аналіз регуляторного середовища та податкової політики щодо підтримки економічного відновлення.

7. Технологічний тозовиток:

- оцінка можливостей та викликів для впровадження цифрових технологій;
- аналіз інноваційних ініціатив та їх вплив на економічне відновлення.

Як вже зазначалося вище, Європа переживає воєнний конфлікт із масштабом, найбільшим з часів Другої Світової Війни. Виміри людських втрат піднімаються на порівняння з подіями у Югославії протягом 1991-2001 років, хоча сучасна російсько-українська війна, можливо, вже перетнула цей жахливий поріг. Однак у відмінну від минулих конфліктів, теперішні сутички характеризуються надзвичайно масштабними ракетними атаками на цивільну інфраструктуру. У порівнянні з подіями на Балканах, коли транспортна система була схожою на українську, руйнування тепер буде значно вищим за масштаб. Якщо шукати аналогію за останні роки, війна в Сирії видається відмінним прикладом, хоча її транспортна інфраструктура суттєво відрізняється від тієї, яку має Україна.

Залізнична система України, до вторгнення, проходила важливий етап модернізації та інституційної трансформації. Вертикально інтегроване державне акціонерне товариство "Укрзалізниця" відігравало ключову роль у керуванні та наданні послуг з перевезення пасажирів та вантажів на обширних залізничних мережах, які простягаються на понад 23 000 кілометрів. За довжиною залізничних колій країна займала 13-е місце у світі, а до подій вторгнення «Укрзалізниця» входила в топ-10 глобальних залізничних операторів [54].

Перед вторгненням Україна перебувала на шляху до інституційної реформи, яка спрямовувалася на створення конкурентного середовища у сфері

залізничних послуг. Планувалася впровадження горизонтальної конкуренції між власниками рухомого складу для надання як пасажирських, так і вантажних перевезень. Очікувалося, що ця реформа допоможе уникнути перехресного субсидування між прибутковими вантажними та збитковими пасажирськими перевезеннями.

Проте, з врахуванням вторгнення та його наслідків, питання ефективності «Укрзалізниці» тепер стоїть на розгляді. Незважаючи на амбітні плани реформ, виникли виклики, пов'язані з ефективністю та здатністю компанії пристосуватися до нових умов.

Протягом усього періоду конфлікту, залізниця України продовжує функціонувати, несучи на собі вантаж бойових дій та ракетних ударів на об'єкти інфраструктури. Незважаючи на тимчасові перерви, «Укрзалізниця» здатна швидко відновлювати свої послуги на звільнених територіях, навіть у складних умовах. Розраховуючи на власний досвід, компанія відновила пасажирське сполучення з Балаклією Харківської області всього за тиждень після звільнення міста від російської окупації.

З урахуванням того, що на Донбасі та інших конфліктних територіях можуть знадобитися значні реконструкційні роботи, важливим стає проект з відновлення мостів, станцій та інфраструктурних споруд.

Важливим кроком для подальшої реформи та відновлення є зменшення ширини залізничної колії до стандартних 1435 мм. Цей проект не лише сприятиме розвитку торговельних зв'язків України з Європейським Союзом, але й допоможе у протистоянні російській військовій логістиці, знижуючи можливість її використання для доставки озброєння та амуніції до ліній фронту. Такий крок може навіть стати запобіжним заходом, що має переваги, важливіші за витрати.

У перед початком повномасштабного вторгнення Україна вклала значні інвестиції у вдосконалення дорожньої інфраструктури. Проект «Велике будівництво», запущений у 2019 році, спрямував 5,3 млрд доларів США у будівництво доріг та автомагістралей. Ще однією значущою досягненням в сфері

інвестицій у дорожню інфраструктуру є Програма державно-приватного партнерства в дорожній галузі, ініційована в жовтні 2020 року Міністерством інфраструктури України за сприяння Світового Банку, Глобального Інфраструктурного Фонду G20 та Міжнародної фінансової корпорації. Мета програми - залучити 9 млрд доларів США приватних інвестицій для відновлення та обслуговування 4,500 км автодоріг, і після війни вона може стати інструментом для повернення коштів приватного сектору на реконструкцію доріг [55].

Післявоєнна реконструкція державної мережі автомобільних доріг стане великим завданням. Окрім пошкоджень від бойових дій, дороги, включаючи ті, що містяться далеко від активних бойових зон, зазнають значних ушкоджень через інтенсивне використання для перевезення важкої військової техніки. З нашого погляду, важливими питаннями для післявоєнної реконструкції є наступні. По-перше, автомобільні дороги виступають як інфраструктура подвійного призначення, і їхнє значення для оборони не може бути недооціненим. Після війни реконструкція автодоріг буде важливою для оптимізації їхнього використання для відбиття можливих майбутніх атак з боку Росії. Це може включати будівництво нових доріг.

Одним з головних завдань для автомагістралей після війни є залучення приватного капіталу для реконструкції доріг. Ймовірно, попит на державне фінансування та будь-які ресурси, що надаються спонсорами для післявоєнної реконструкції, перевищить пропозицію коштів. Програма державно-приватного партнерства в дорожній галузі, згадана вище, може стати взірцем для залучення приватного капіталу до будівництва доріг. Але тут виникає інше питання - інвестори будуть сподіватися отримати прибуток від своїх інвестицій. Таким чином, на основних автомобільних дорогах, які отримують інвестиції від приватного сектору, може бути введено систему плати за користування.

Зусилля, спрямовані на післявоєнну реконструкцію об'єктів портової інфраструктури, будуть включати відновлення матеріально-технічної бази і проведення інституційних реформ, спрямованих на протистояння російським

атакам. Ми вважаємо, що це досягне завдання для портів Чорного моря. Однак порти Азовського моря, ймовірно, продовжать стикатися з труднощами у функціонуванні, пов'язаними з контролем Росією Керченської протоки або територіальним сусідством із нею. Навіть після того, як російські сили виведуться з Криму, вони можуть продовжувати заважати морським перевезенням. Географія Керченської протоки схожа на географію Ормузької протоки в Перській затоці, де Іран час від часу створює труднощі для судноплавства. Одночасно присутність військових кораблів НАТО в Чорному морі, разом з військовим потенціалом України, імовірно, буде сильним стримуючим фактором проти ворожих воєнних дій росіян, аналогічно до присутності П'ятого Флоту Військово-морських сил США в Перській затоці, яка забезпечує безпеку і охорону навігації в цій частині світу.

Ефективне управління в освітній системі передбачає комплексні та згуртовані зміни у всіх її складових. Для досягнення цілей у політичних кроках важливо визначити чіткі пріоритети. Нову українську школу слід не лише продовжувати, а й розгортати наступними класами, забезпечивши відповідні кошти для належного її впровадження.

Децентралізація є необхідним етапом, щоб місцеві громади могли повноцінно управляти школами, які вони засновують. Громади повинні мати не лише ресурси, але й чітко визначені повноваження для забезпечення якісного освітнього процесу. Уряд повинен підтримувати загальну якість, впроваджуючи стандарти та справедливую систему винагород.

Автономія навчальних закладів у визначенні навчального процесу та відповідальність за якість освіти є ключовим аспектом. Поряд із формуванням навчальних програм, освітня автономія передбачає децентралізацію замовлення та друку підручників. Міністерство освіти не повинно закуповувати підручники для всієї країни, але встановлювати стандарти якості та затверджувати проекти, забезпечуючи тим самим усунення потенційних джерел корупції.

Зниження нерівності у розвитку освіти – пріоритетна мета державної політики. Усунення розриву між сільськими та міськими школами, а також між

регіонами та учнями різного соціально-економічного стану, має стати основним завданням, щоб кожен учень мав рівні можливості для отримання якісної освіти.

Щоб забезпечити максимальну інклюзивність та успіх учнів із різними освітніми потребами, навчальний процес та освітнє середовище в школах повинні бути максимально адаптованими. Важливо розробляти заходи з включення військовополонених осіб та учнів, які повертаються з-за кордону, паралельно з ініціативами щодо ширшої інтеграції школярів із спеціальними освітніми потребами та учнів із інших вразливих груп.

Особливу увагу слід приділяти ранньому розвитку та дошкільній освіті, оскільки це є запорукою успішного подальшого навчання. Державі слід системно інвестувати у розширення доступу до якісної дошкільної освіти, особливо в сільській місцевості, і підвищення кваліфікації вихователів дошкільних закладів. Це не тільки сприятиме кращому опануванню шкільної програми учнями, але й розширить можливості працевлаштування для батьків, сприяючи розвитку людського капіталу як серед молоді, так і серед старшого покоління.

Зміст освіти та очікувані результати навчання слід систематично переглядати, забезпечуючи їхню відповідність сучасним стандартам найбільш успішних освітніх систем країн ОЕСР, що демонструють високі показники освітніх результатів.

Директори та вчителі шкіл повинні бути висококваліфікованими фахівцями з відповідною підготовкою, систематично та постійно працюючи над підвищенням своєї кваліфікації. Для цього необхідні як фінансові стимули, так і відповідні програми підготовки та постійного професійного розвитку.

Освітні інновації повинні сприяти творчому розвитку освіти, перш за все у школах, забезпечуючи Міністерству освіти та науки (МОН) умови для їхнього впровадження та можливості масштабування успішних освітніх практик.

Шкільна освіта повинна давати старшокласникам можливість свідомого вибору майбутнього навчання та професії.

Україні важливо брати участь у всіх ключових міжнародних дослідженнях якості шкільної освіти, таких як PISA, TIMSS, PIRLS тощо.

Необхідно збирати високоякісні дані для моніторингу та оцінювання освітніх потреб і прогресу реформ, забезпечуючи гнучкий політ, спрямований на досягнення кращих результатів [4, стор. 366].

Український ринок праці має пройти не просто відновлення, але й покращення до рівня, який перевершує його попередній стан. Зустрічаючи безпрецедентні виклики, пов'язані з відновленням України, успішно впорається лише той ринок праці, що стимулює економічну активність та сприяє гнучкому перерозподілу працівників між різними сферами. Зауважимо, що попередній стан українського ринку праці, який існував до трагічного російського вторгнення, не відповідав цим вимогам.

Таке відновлення вимагатиме впровадження надзвичайних заходів для подолання наслідків війни, а також проведення структурних реформ, спрямованих на ефективне вирішення проблем, які характеризували український ринок праці. У даному розділі ми аналізуємо виклики, зокрема через призму досвіду європейських країн, які пережили військові конфлікти у нещодавньому минулому, та пропонуємо конкретні заходи для вирішення цих проблем.

Чотири ключові напрямки політик, які мають бути впроваджені в найближчі роки для ефективної реабілітації ринку праці, визначаються наступним чином:

1. Інвестиції в людський капітал майбутнього:

- здійснення компенсації втраченого освітнього часу, спрямоване на активну підтримку освітніх програм в школах, які стали жертвою війни та пандемії.

- проведення перепідготовки для тих, хто втратив роботу, з акцентом на освіту, яка відповідає сучасним потребам ринку праці.

2. Краще використання наявного людського капіталу:

- підтримка економічної активності жінок та розв'язання проблеми безробіття серед внутрішньо переміщених молодих працівників.

- стійкий захист найбільш уразливих груп населення:

3. Впровадження програм та заходів, спрямованих на соціальний захист та підтримку найбільш уразливих категорій населення.

4. Сприяння поверненню українських мігрантів:

- активне залучення українських мігрантів до створення нових робочих місць, що сприятиме не лише їхній реінтеграції, але й загальному відновленню ринку праці.

Пандемія та війна створили значні виклики в освіті, вимагаючи відповідних заходів для подолання їхніх наслідків. Локдауни та обмеження призвели до закриття багатьох шкіл, внаслідок чого важливим стало розглядати стратегії дистанційного навчання та вживати заходи для компенсації втраченого часу в освітніх закладах.

Перепідготовка осіб, які втратили роботу, стає критичною частиною стратегії інвестування в людський капітал після війни. Величезні потоки переселенців і втрата мільйонів робочих місць в результаті конфлікту створюють необхідність в суттєвій адаптації робочої сили до нових реалій.

У післявоєнній економіці передбачається відновлення деяких робочих місць, однак багато з них буде втрачено і замінено новими. Серед галузей, які ймовірно стануть ключовими працедавцями, можна виділити будівництво, розробку цивільної інфраструктури, сферу охорони здоров'я та інформаційні технології. Перепідготовка працівників у напрямку цих секторів буде важливим елементом активної політики зайнятості та соціально-економічного відновлення.

Для підтримки економічної активності жінок та одночасної стимуляції народжуваності слід акцентувати увагу не лише на прямих виплатах батькам, доглядають за дітьми, але і на створенні фінансованої державою інфраструктури догляду за дітьми. В обласних центрах до прикладу відзначається великий дефіцит дошкільних закладів через недолік соціальної інфраструктури порівняно з житловим фондом, що був побудований протягом останніх 30 років. Вирішення цієї проблеми передбачає не лише реконструкцію житлового фонду, але і активний розвиток дитячих садків.

Підкреслення формального догляду за дітьми відзначає суттєву зміну в політиці, порівняно з попереднім підходом. Налагодження позитивної кореляції між рівнем народжуваності та залученням жінок на ринок праці є ключовим завданням. Під час відбудови України важливо використовувати європейський досвід у впровадженні політик, спрямованих на поєднання сімейного та професійного життя.

Досвід інших країн, які пережили конфлікти, свідчить про те, що безробіття серед молоді може стати серйозною проблемою у відбудові українського ринку праці. Важливо акцентувати увагу на оновленні навчальних програм, особливо в галузі професійно-технічної освіти, для підвищення ринкової цінності навичок, отриманих під час навчання. Впровадження можливостей для дуальної вищої освіти, що передбачає навчання як у навчальних закладах, так і на підприємствах, може стати ще одним важливим кроком. Також важливо адаптувати політику полегшення пошуку роботи до потреб молоді, оскільки безробіття серед молоді може стати важливою проблемою у відбудові економіки.

Щодо реформ у інших галузях, для забезпечення якісного відновлення, варто зазначити про наступне.

У галузі економіки та підприємництва мають відбутися:

- Інфраструктурні реформи: відновлення та розширення транспортних, енергетичних та інших інфраструктурних систем для сприяння ефективній економічній активності; фінансова підтримка підприємств; запровадження програм кредитування та субсидій для підтримки малих та середніх підприємств, що сприятиме створенню робочих місць та розвитку бізнесу.

У соціальній сфері:

- Освітні реформи: підвищення якості освіти через модернізацію навчальних програм, підтримку вчителів та створення умов для доступу до якісної освіти для всіх верств суспільства.

- Система охорони здоров'я: вдосконалення системи медичної допомоги, розвиток медичної інфраструктури та забезпечення доступу до якісних медичних послуг для населення.

У фінансовій та економічній системах:

- Боротьба з корупцією: запровадження антикорупційних заходів та створення ефективної системи моніторингу та прозорості у використанні державних фінансів.

- Фіскальні реформи: перегляд податкової системи, спрямований на стимулювання економічного розвитку та привертання інвестицій.

У сфері технологічного розвитку:

- Інноваційна політика: підтримка досліджень та інноваційних проєктів для залучення нових технологій та підвищення конкурентоспроможності.

- Цифрові трансформації: впровадження технологічних рішень для удосконалення управління та підвищення ефективності галузей економіки.

Досягнення успішної ефективності державної політики відновлення вимагає комплексного та добре адаптованого підходу до низки суттєвих галузей. На основі аналізу викликів, які ставляться перед Україною у післявоєнний період, були розроблені рекомендації для реалізації конструктивних змін у сферах економіки, соціальної політики, фінансів та технологічного розвитку.

Запропоновані реформи в економічному секторі спрямовані на створення сприятливого середовища для підприємництва, залучення інвестицій та відновлення інфраструктури. У сфері соціальних послуг та освіти пропонуються заходи для покращення якості життя громадян, забезпечення доступу до якісної освіти та охорони здоров'я. Фінансові та економічні реформи спрямовані на боротьбу з корупцією, оптимізацію фіскальної системи та забезпечення ефективного використання державних ресурсів. У сфері технологічного розвитку рекомендації орієнтовані на створення інноваційного середовища та впровадження цифрових технологій для підвищення ефективності господарювання.

Тож вищезазначені рекомендації спрямовані на створення стійкої та конкурентоспроможної економіки, яка дозволить Україні ефективно подолати виклики післявоєнного періоду та забезпечити сталий розвиток для всього суспільства.

ВИСНОВКИ

1. У кваліфікаційній магістерській роботі досліджено теоретико-правові засади вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни в результаті чого встановлено, що відновлення України після війни буде масштабним і складним процесом, який потребуватиме значних фінансових ресурсів, ефективного управління та тісної співпраці з міжнародними партнерами.

Для відновлення країни після воєнних подій та інтеграції української економіки у європейський простір і глобальні ланцюги створення вартості, Україні необхідно реалізувати обширну, всеохоплюючу програму відновлення.

Для успішної реалізації державної політики відновлення України доцільно дотримуватися наступних принципів:

1. Відновлення має відбуватися під професійним керівництвом органів державної влади України.

2. Підґрунтям для відновлення держави повинна бути економіка.

3. Відновлення має відбуватися швидкими темпами та починатися якнайшвидше, без зволікань, окрім об'єктивно виправданих.

4. Застосування інструментів цифровізації та відповідної цифрової інфраструктури дозволить боротися з корупцією та покращувати ефективність користування ресурсами.

5. Залученість місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування і громадянського суспільства мають особливо велике значення для успішних проєктів відновлення.

Основними процесами відновлення України є:

- систематизація відновлення, яка включає визначення проєктів, пріоритетизацію, вибір виконавців, облік та контроль.

- розподіл ресурсів, який включає державну власність, концесії, державно-приватне партнерство, нефінансову допомогу, конфісковане російське майно, гуманітарну допомогу та соціальну підтримку.

- сприяння експорту, яке включає експорт продукції до ЄС, створення нових бірж, розвиток інфраструктури та укладення торговельних угод з країнами ЄС.

Цифрові технології можуть відігравати важливу роль у відбудові України після війни. Вони можуть бути використані, зокрема, для:

- підвищення ефективності управління та контролю процесами відновлення.
- розподілу ресурсів у справедливий і прозорий спосіб.
- сприяння експорту української продукції.

Україна має розробити та реалізувати стратегію використання цифрових технологій у процесі відновлення. Ця стратегія може передбачати, зокрема:

1. Впровадження єдиної цифрової платформи відновлення, яка дозволить відстежувати та аналізувати різні аспекти відновлення.
2. Інтеграцію цифрових систем та технологій у різні сфери відновлення.
3. Розвиток людського капіталу в галузі цифрових технологій.

Залучення цифрових технологій може допомогти Україні успішно реалізувати план відновлення та побудувати більш стійку та конкурентоспроможну економіку.

Крім цього, надзвичайно важливим для України залишається збереження зовнішніх пріоритетів розвитку, зокрема, шляхом отримання повноцінного членства в Європейському Союзі. Членство в ЄС надасть Україні доступ до значних ресурсів та сприятиме її економічному розвитку.

Крім того, Україна повинна докладати зусиль для зближення з іншими країнами, які зазнали подібних ризиків від російської агресії. Це дозволить нашій державі посилити свою позицію на міжнародній арені та сприятиме її безпеці.

2. Проаналізовано нормативно-правову базу вироблення державної політики, в результаті чого з'ясовано, що наразі в Україні відсутній єдиний стратегічний документ з відновлення країни, який би мав юридичну силу та був

затверджений відповідними органами влади. Це створює значні труднощі для реалізації планів відновлення, оскільки немає єдиної нормативно-правової бази, яка б регулювала цей процес.

Існуючі плани відновлення України, які розроблені різними організаціями, мають різні цілі, пріоритети та горизонти реалізації. Це ускладнює їхню координацію та ефективну реалізацію.

Відсутність нормативно-правової бази створює правову невизначеність для учасників процесу відновлення, зокрема, для донорів, інвесторів та органів місцевого самоврядування. Це може призвести до затримок у реалізації проектів та зростання корупційних ризиків.

Тож для ефективної реалізації державної політики відновлення України після війни необхідно:

1) розробити та затвердити єдиний стратегічний документ з відновлення країни, який би мав юридичну силу та був погоджений з міжнародними партнерами. Цей документ повинен визначати загальні цілі, пріоритети та горизонти реалізації процесу відновлення.

2) внести необхідні зміни до чинного законодавства України для забезпечення нормативно-правової бази процесу відновлення.

Ці зміни повинні передбачати:

- установлення єдиного порядку розробки, затвердження та реалізації планів відновлення.
- визначення повноважень органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших учасників процесу відновлення.
- забезпечення прозорості та підзвітності процесу відновлення.

Розробка та реалізація єдиного стратегічного документа з відновлення України після війни є ключовим завданням для держави та міжнародних партнерів. Цей документ повинен забезпечити ефективне використання наявних ресурсів.

3. Аналіз світового досвіду вироблення державної політики відновлення країни показує, що успішні відновні проекти ґрунтуються на системних підходах, які поєднують державне регулювання, підприємництво та соціальну відповідальність. Співпраця різних секторів суспільства створює умови для сталого розвитку.

Використання новітніх технологій та інновацій є ключовим елементом ефективного відновлення. Трансфер технологій та впровадження передового досвіду допомагають забезпечити конкурентоспроможність.

Розвиток інфраструктури є важливим аспектом успішного відновлення. Інвестиції в житло, транспорт та комунікації сприяють покращенню якості життя та стимулюють економічний зріст.

Ефективна взаємодія держави, бізнесу та громадських організацій є важливою для забезпечення соціальної підтримки та включеності малозабезпечених шарів населення.

Привертання внутрішніх та зовнішніх інвестицій грає ключову роль у фінансуванні відновних проектів. Створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення приватного сектору є важливими завданнями.

Участь в міжнародних ініціативах та співпраця з іншими країнами можуть забезпечити обмін досвідом та підтримку від інших країн у впровадженні кращих практик.

Адаптація успішних відновних проектів для України передбачає створення комплексної стратегії, урахування національних особливостей та виклики. Впровадження цих принципів може стати кроком до сталого економічного розвитку та підвищення якості життя громадян України.

4. Здійснено оцінку передумов вироблення державної політики відновлення України від наслідків війни, в результаті чого з'ясовано, що російська агресія проти України призвела до суттєвих змін у світовому порядку. Ця агресія уповільнила процеси глобалізації та посилила тенденцію до фрагментації світової економіки. Україна, яка постраждала від цієї агресії, зазнала значних економічних втрат.

Вторгнення Росії призвело до надзвичайної шкоди не тільки економіці територіальних громад, руйнування інфраструктури, зокрема на сході та півдні України, але й викликало негативні наслідки для наповнення бюджетів усіх рівнів. Зафіксовано значуще скорочення економічної активності суб'єктів господарювання, що призвело до зменшення надходжень податків та інших платежів.

З моменту початку конфлікту приблизно значна частина української території відчули вплив воєнних подій, шляхом безпосередніх бойових дій, мінування районів активних боїв, або в результаті атак артилерії, стратегічної авіації та інших факторів. Встановлені міни, вибухонебезпечні предмети (ВНП) та залишки їх використання становлять пряму загрозу для життя та здоров'я українських громадян, а також перешкоджають веденню звичайної господарської діяльності в постраждалих районах.

Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури відображає глибокі та різнопланові втрати у різних сферах життєдіяльності країни. Зокрема, внаслідок російської агресії значно зросла кількість осіб, які потребують соціального захисту від держави. За рік війни мільйони українців стали внутрішньо переміщеними особами або мігрантами за кордон.

Наростаюча потреба у соціальному захисті свідчить про серйозні виклики, які виникають в умовах конфлікту. Позафінансові аспекти, такі як психологічна підтримка, реінтеграція переміщених осіб у суспільство та відновлення зруйнованої інфраструктури, також потребують комплексного підходу та великих зусиль з боку уряду та громадських організацій.

Початок конфлікту майже повністю призупинив функціонування багатьох ініціатив у сфері природоохоронної діяльності. Руйнування систем охорони природи в зонах воєнних дій призвело до значних втрат інформації про екологічний стан. На частині територій не проводиться системний моніторинг природи, екосистемні послуги припинено, а заходи щодо поліпшення стану природи, зменшення викидів парникових газів та адаптації до змін клімату не реалізуються.

5. Робота над концептуалізацією державної політики відновлення України від наслідків війни засвідчила, що успішне відновлення країни після кризи вимагає комплексного підходу, який враховує економічні, соціальні, інституційні та екологічні аспекти. Важливо також враховувати соціальний аспект, забезпечуючи розвиток людського капіталу та інклюзивність для всіх верств населення.

Успішна стратегія також вимагає ефективного управління кризою та співпраці різних секторів суспільства. Структурні реформи виявляються ключовим фактором для стабільності та інноваційного розвитку. Подальше ж розширення підприємництва та стимулювання інновацій відіграють важливу роль у відновленні економічної активності.

Для реалізації успішної стратегії посткризового відновлення країни необхідно:

- розробити довгострокову стратегію відновлення, яка визначатиме основні цілі, завдання та пріоритети.
- запровадити структурні реформи для покращення економічного клімату, сприяння підприємництву та залученню інвестицій.
- розробити систему соціального захисту, яка забезпечить соціальну справедливість та інклюзивність для всіх верств населення.
- модернізувати інфраструктуру для підтримки економічного та соціального розвитку.
- розробити екологічно стійкі рішення та заходи щодо зменшення негативного впливу на довкілля.
- підвищити рівень освіти та навичок працівників, а також забезпечити здоров'я та добробут населення.
- ефективно управляти кризою та забезпечити співпрацю різних секторів суспільства.
- залучити зовнішню допомогу та підтримку для реалізації стратегії.
- сприяти побудові стійкої та конкурентоспроможної економіки в Україні.

Для відновлення економіки необхідно забезпечити безпеку та стабільність. Це включає в себе захист інфраструктури, відновлення виробничих потужностей та забезпечення прав і свобод громадян.

Необхідно також стимулювати економічне зростання та створення робочих місць. Це можна зробити за рахунок залучення інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу та підтримки інновацій.

Важливо також забезпечити соціальну підтримку населення, яке пострадало від війни. Це включає в себе надання матеріальної допомоги, житла та соціальних послуг.

Війна в Україні створила серйозні виклики для державного сектору країни. Для подолання цих викликів Україні необхідно буде здійснити комплекс реформ, направлених на зміцнення державних інститутів, підвищення ефективності управління та забезпечення прав і свобод громадян.

На основі аналізу викликів та особливостей реформування державного сектору в повоєнній Україні можна сформулювати такі рекомендації:

1) Необхідно розробити комплексну програму реформування державного сектору, яка б враховувала всі виклики та особливості реформування.

2) Реформи повинні бути спрямовані на зміцнення державних інститутів, підвищення ефективності управління та забезпечення прав і свобод громадян.

3) Реформи повинні бути інклюзивними та включати широку участь громадянського суспільства.

4) Конкретні заходи, які можуть бути включені до програми реформування державного сектору в повоєнній Україні, включають:

впровадження судової реформи, спрямованої на забезпечення верховенства права та незалежності судів;

реформування державної служби, спрямована на підвищення ефективності та прозорості діяльності державних службовців;

боротьба з корупцією, спрямована на створення ефективної системи контролю та запобігання корупційним діям;

реформування системи освіти, спрямована на підготовку кваліфікованих кадрів для державного сектору.

5) Розвиток громадянського суспільства, спрямована на підвищення участі громадян у демократичному процесі.

Реалізація цих заходів дозволить Україні створити ефективні державні інститути, які будуть служити інтересам громадян і забезпечувати стабільний розвиток країни.

Згідно з викладеним у розділі 3.2. формування концепту стратегії відновлення в умовах сучасної України передбачається наступне.

Визначення місії стратегії, яка має включати в себе такі ключові аспекти:

- встановлення послідовності та взаємопов'язаності заходів для досягнення мети Стратегії;
- забезпечення узгодженості та комплементарності дій всіх учасників процесу відбудови;
- оптимізація та посилення ефективності міжнародної економічної допомоги;
- визначення векторів відновлення для формування сучасної економіки України як потенційного майбутнього члена Європейського Союзу;
- сприяння спільному конструктивному баченню майбутнього країни.

Формування очікуваних системних результатів, до яких можна, зокрема, віднести:

- 1) динамічність відновлення цивільної та енергетичної інфраструктури, якості життя громадян, економічного потенціалу;
- 2) максимальна залученість стейкхолдерів безпосередньо до реалізації завдань та отримання стратегічного ефекту відновлення;
- 3) оптимальна реалізація національного економічного потенціалу для цілей і завдань відновлення;

4) регіональне і територіальне збалансування відновлення з врахуванням пріоритетності найбільш постраждалих регіонів і громад;

5) відкритість міжнародних процесів відновлення з відповідним широким залученням ресурсів міжнародної допомоги та іноземних інвесторів;

6) прогрес України як країни – кандидата в члени ЄС.

Визначення цілей стратегії, можуть бути наступними:

- зміцнення стійкості, збереження соціальної згуртованості, посилення солідарної відповідальності усього суспільства за відбудову країни;

- досягнення повної збалансованості економічного і соціального розвитку;

- залучення (інклюзія) найширшого кола суб'єктів до такого відновлення;

- забезпечення обороноздатності;

- забезпечення національної безпеки в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах;

- забезпечення правових засад розвитку національної економіки;

- розширення меж відкритості для міжнародних потоків товарів, а також фінансових ресурсів.

Визначення етапів відбудови, які можуть включати:

I. «Реанімація» - спрямована на стабілізацію безпекової та гуманітарної ситуації та відновлення базової інфраструктури;

II. «Відновлення» - поетапне створення умов для повернення громадян до їхніх місць постійного проживання, синхронізоване з відбудовою ключових економічних об'єктів та створенням можливостей для зайнятості;

III. «Започаткування модернізації» - включає розгортання інвестиційних проєктів для створення сучасних виробничих та інфраструктурних об'єктів. Також передбачає формування секторів, які виступають «локомотивами» довгострокового розвитку країни.

Використання цифрових технологій у процесі відновлення України є одним з ключових напрямків. Це пов'язано з такими факторами:

1) Широкі можливості цифрових технологій для оцінки збитків, планування та реалізації відновлювальних заходів. Наприклад, використання супутникових знімків та технологій машинного навчання дозволяє швидко та точно оцінити масштаби пошкоджень, що є важливим для прийняття ефективних рішень.

2) Можливість використання цифрових технологій для забезпечення прозорості та ефективності відновлення. Наприклад, використання електронних систем закупівель та публічних реєстрів дозволяє підвищити прозорість використання коштів і запобігти корупції.

3) Можливість використання цифрових технологій для залучення широкого кола учасників до процесу відновлення. Наприклад, використання цифрових платформ дозволяє залучити до відновлення ресурси та експертизу з усього світу.

Децентралізація та субсидіарність є ключовими принципами публічного управління, які необхідно впровадити в Україні в процесі відновлення. Це пов'язано з наступними факторами:

- необхідність забезпечення ефективного і координованого управління відновленням на всіх рівнях. Децентралізація дозволить надати органам місцевого самоврядування більші повноваження та ресурси, що є необхідним для вирішення завдань відновлення на місцях.

- необхідність забезпечення залучення місцевого населення до процесу відновлення.

9. На основі аналізу викликів, які ставляться перед Україною у післявоєнний період, були розроблені рекомендації для реалізації конструктивних змін у сферах економіки, соціальної політики, фінансів та технологічного розвитку.

В якості рекомендацій для економіки виступають інфраструктурні реформи: відновлення та розширення транспортних, енергетичних та інших інфраструктурних систем для сприяння ефективній економічній активності; фінансова підтримка підприємств; запровадження програм кредитування та

субсидій для підтримки малих та середніх підприємств, що сприятиме створенню робочих місць та розвитку бізнесу.

Рекомендації для соціальної сфери включають:

1) Освітні реформи: підвищення якості освіти через модернізацію навчальних програм, підтримку вчителів та створення умов для доступу до якісної освіти для всіх верств суспільства.

2) Систему охорони здоров'я: вдосконалення системи медичної допомоги, розвиток медичної інфраструктури та забезпечення доступу до якісних медичних послуг для населення.

Рекомендації для фінансової та економічної систем включають, зокрема:

1) Боротьбу з корупцією: запровадження антикорупційних заходів та створення ефективної системи моніторингу та прозорості у використанні державних фінансів.

2) Фіскальні реформи: перегляд податкової системи, спрямований на стимулювання економічного розвитку та привертання інвестицій.

Рекомендації для сфери технологічного розвитку:

1) Інноваційна політика: підтримка досліджень та інноваційних проєктів для залучення нових технологій та підвищення конкурентоспроможності.

2) Цифрові трансформації: впровадження технологічних рішень для удосконалення управління та підвищення ефективності галузей економіки.

Впровадження цих рекомендацій дозволить Україні створити стійку та конкурентоспроможну економіку, яка забезпечить сталий розвиток для всього суспільства.

...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Писаренко С. Інноваційно-структурна трансформація, як основа відбудови національної економіки України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 21.
2. Суєтін М. Пріоритети відновлення України від наслідків війни, Кібербезпека державних інституцій та подолання кризових станів, Збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ-Вроцлав, травень 2023 року). Київ, 2023, С.123.
3. Проєкт «Росія заплатить», URL: <https://damaged.in.ua/damage-assessment> (дата звернення 25.11.2023)
4. Городніченко Ю. Паризький звіт 1 «Відбудова України: принципи та політика», URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf, С 6-7 (дата звернення 25.11.2023)
5. Снігова О. Про необхідність концептуалізації повоєнної реконструкції економіки України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 22.
6. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення, Дослідницький проєкт, ініційований ІСАР «Єднання» та виконаний Київським міжнародним інститутом соціології в рамках проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», URL: https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf, С. 17. (дата звернення 25.11.2023)
7. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Діджиталізація», липень 2022 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/digitization.pdf> (дата звернення 25.11.2023)
8. План відновлення України, URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата

звернення 25.11.2023)

9. STR_ReliefandReconstruction – Web, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_22_3169 (дата звернення 25.11.2023)

10. Relief, Recovery and resilient Reconstruction: Supporting Ukraine's Immediate and Medium-Term Economic Needs, URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099608405122216371/idu08c704e400de7a048930b8330494a329ab3ca> (дата звернення 25.11.2023)

11. Нестеренко О. До питання повоєнного відновлення економіки України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 23

12. Becker T., A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine, URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/147614-a_blueprint_for_the_reconstruction_of_ukraine.pdf (дата звернення 25.11.2023)

13. Лопух К. Принцип «Порядку» у політиці повоєнного економічного відновлення Німеччини, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 24

14. Ganster R. Designing Ukraine's Recovery in the Spirit of the Marshall Plan: Principles, Architecture, Financing, Accountability: Recommendations for Donor Countries, URL: <https://www.gmfus.org/sites/default/files/2022-09/Designing%20Ukraine%E2%80%99s%20Recovery%20in%20the%20Spirit%20of%20the%20Marshall%20Plan.pdf>, (дата звернення 25.11.2023)

15. Resilience, recovery and reconstruction: Council of Europe adopts new Action Plan for Ukraine, URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/resilience-recovery-and-reconstruction-council-of-europe-adopts-new-action-plan-for-ukraine> (дата звернення 25.11.2023)

16. Пріоритети у відновленні системи охорони здоров'я України.

Спільний документ для обговорення, URL:
<https://www.who.int/ukraine/uk/publications/priorities-for-health-system-recoveryin-ukraine-joint-discussion-paper> (дата звернення 25.11.2023)

17. Задорожна О. Стратегія духовно-ноосферо-сталого розвитку як вектор реалізації виживання людства та проблеми становлення нової системи світового господарювання, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 25

18. Жаліло Я. План Маршалла для України: хибні історичні аналогії та реальгі потреби України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 28

19. Supporting Ukraine: a study on potential recovery strategies for Ukraine, URL: <https://mediapublications.bcg.com/Supporting-Ukraine-Potential-Recovery-Strategies-Feb-2023.pdf> (дата звернення 25.11.2023)

20. Research Starters: Worldwide Deaths in World War II, URL: <https://www.nationalww2museum.org/students-teachers/student-resources/research-starters/research-starters-worldwide-deaths-world-war>, (дата звернення 25.11.2023)

21. Bradford J. The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program, URL: <https://deliverypdf.ssm.com/delivery.php?ID=592098125026005085118082104064112025063062030036027094096029008039013111086046032075014082077083015116031086078083027113120115119103084078125111004077008065066025125124004088067089073068100084&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (дата звернення 25.11.2023)

22. Жаліло Я. План Маршалла 2.0 чи черговий скарб гетьмана Полуботка? URL: <http://iser.org.ua/analitika/ekonomichnii-analiz/plan-marshalla-20-chi-chergovii-skarb-getmana-polubotka> (дата звернення 25.11.2023)

23. Звіт Київської школи економіки про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку

повномасштабного вторгнення, URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (дата звернення 25.11.2023)

24. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text, (дата звернення 25.11.2023)

25. Державний реєстр нерухомих пам'яток України, URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/derzhavnyy-reiestr-nerukhomykh-pam-iatok-ukrainy/> (25.11.2023)

26. The latest infographics and maps about the war in Ukraine, URL: <https://www.uawarinfographic.toplead.com.ua/> (дата звернення 25.11.2023)

27. Огляд цифрової трансформації економіки України в умовах війни (листопад 2022), URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-0> (дата звернення 25.11.2023)

28. За рік повномасштабної війни росія завдала збитків інфраструктурі України на майже 144 млрд, URL: https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/?fbclid=IwAR2asAxim_BZphfnJeM-2bOPVjC4uoROeG6XewkYo71iIAXOOT8rssYuwIe (дата звернення 25.11.2023)

29. Енергетичний фронт, URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychnyy-front> (дата звернення 25.11.2023)

30. Небрат В. Міжнародний досвід структурних реформ для відбудови економіки України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 29

31. The Energy Charter Secretariat, URL: <https://www.energycharter.org/who-we-are/secretariat/overview/> (25.11.2023)

32. Інтерактивна мапа територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами, URL: <https://mine.dsns.gov.ua/> (дата звернення

25.11.2023)

33. Галіані С. Як війна в Україні змінює економічний і бізнесовий ландшафти країн, регіонів та світу. Пояснює професор економіки Себастьян Галіані, URL: <https://forbes.ua/money/velika-ekonomichna-perebudova-25082023-15642> (дата звернення 25.11.2023)

34. Фінансово економічні наслідки війни, URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomichni_naslidki.html (дата звернення 25.11.2023)

35. Погарська О. Економіка України в умовах війни, URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Poharska_pr_01-02.06.2023.pdf?v=4 (дата звернення 25.11.2023)

36. Піляєв І. Ціннісний фундамент повоєнної реконструкції економіки України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 30.

37. Маматова Т. Упровадження філософії безупинного вдосконалення за Е. Демінгом і японське повоєнне економічне диво: виклики для України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 31.

38. Олійник О. Досвід Японії у повоєнній відбудові країни, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 32.

39. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову, URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2023/03/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment> (дата звернення 25.11.2023)

40. Rupert Murdoch: His Fox News legacy is one of lies, with little accountability, and political power that rose from the belief in his power – 3 essential reads, URL: <https://theconversation.com/rupert-murdoch-his-fox-news-legacy-is-one->

of-lies-with-little-accountability-and-political-power-that-rose-from-the-belief-in-his-power-3-essential-reads-214038 (дата звернення 25.11.2023)

41. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data Deming. W. Edwards (William Edwards), 1900-1993 Out of the crisis / W. Edwards Deming p. cm. Originally published: Cambridge. Mass. : MIT. Center for Advanced Educational Services, 1986.

42. Горін Н. Повоєнна реконструкція Роттердаму: уроки для відбудови міст України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 36.

43. Гордіца К. Історичний досвід повоєнної реєміграції населення, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 40.

44. Дідківська Л. Історичний досвід повоєнного відновлення сільського господарства Франції, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 42.

45. Переймаємо досвід регулювання земельних відносин у Франції, URL: <https://rdo.in.ua/news/pereymayemo-dosvid-regulyuvannya-zemelnyh-vidnosyn-u-franciyi> (дата звернення 25.11.2023)

46. Т. Сливка, Роль великого бізнесу у повоєнній відбудові та технічній модернізації виробництва Німеччини, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 43.

47. Васильців Т. Регіональна економічна політика подолання соціальногуманітарних викликів війни: кейс Карпатського регіону України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 69.

48. Бабець І. Зовнішньоекономічна безпека регіонів України в умовах війни та зниження загроз під час повоєнної відбудови, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 70.

49. Вербова О. Можливості використання в Україні успішного досвіду повоєнної відбудови та модернізації економіки західної Німеччини, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, С. 45.

50. Журавльова І. Україна і Копенгагенські критерії інтеграції до ЄС, URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11332/1/Guravlyova> (дата звернення 25.11.2023)

51. xView2 Challenge: Building Damage Assessment, URL: <https://www.diu.mil/ai-xview-challenge#xview2> (дата звернення 25.11.2023)

52. Flash flooding in Kentucky, US, URL: <https://www.iceye.com/lp/kentucky-usa-flood-briefing#form> (дата звернення 25.11.2023)

53. Звернення ДУ «Інституту економіки та прогнозування НАН України, URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf>, стор.98 (дата звернення 25.11.2023)

54. Fitch Affirms Ukrainian Railways at 'CC', URL: <https://www.fitchratings.com/research/international-public-finance/fitch-affirms-ukrainian-railways-at-cc-01-09-2023> (дата звернення 25.11.2023)

55. PPPs to drive Ukraine's road sector development, URL: <https://blogs.worldbank.org/ppps/ppps-drive-ukraines-road-sector-development> (дата звернення 25.11.2023)

56. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни. Указ Президента України №266/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (дата звернення 25.11.2023)

Ім'я користувача:
Національної економіки та публічного управління О...

ID перевірки:
1015956953

Дата перевірки:
30.11.2023 21:42:22 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
30.11.2023 21:48:49 EET

ID користувача:
100005719

Назва документа: Суєтін_магістр2023

Кількість сторінок: 102 Кількість слів: 20363 Кількість символів: 163781 Розмір файлу: 977.76 KB ID файлу: 1015633548

6.71% Схожість

Найбільша схожість: 2.41% з Інтернет-джерелом (https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damag...)

5.91% Джерела з Інтернету

204

Сторінка 104

3.99% Джерела з Бібліотеки

336

Сторінка 107

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1

Національний технічний університет України
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації

Вроцлавський Університет
Факультет права, управління та економіки
Інститут адміністративних наук

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Факультет економіки та управління

**II Міжнародна
науково-практична конференція**

**КІБЕРБЕЗПЕКА
ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ
ТА ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ СТАНІВ**

**ТОМ 2
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ
ВЛАДИ В УМОВАХ КРИЗИ**

**збірник тез
(Київ – Вроцлав. Травень 2023)**

Електронне видання

«ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ»

Київ – Вроцлав. 2023

УДК 621:351/354

Рекомендовано до друку Вченою радою ІСЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського
(протокол № 12 від 23.05.2023)

Тези публікуються в авторській редакції.
Організаційний комітет залишає за собою право не поділяти думку авторів.

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Кібербезпека державних інституцій та подолання кризових станів» в 2 т. Том 2. Особливості діяльності органів державної влади в умовах кризи зб. тез наук. доп. (Київ – Вроцлав. Травень 2023). [Електронне видання]. – Київ : «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ», 2023. Т.2. 148 с.

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Кібербезпека державних інституцій та подолання кризових станів» присвячена 125-річчю Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», видані 2-х томах. На конференції обговорено актуальні проблеми та узагальнено отримані наукові результати у сферах інформаційної та кібербезпеки, кіберзахисту, інформаційних і інформаційно-комунікаційних технологій а також питання діяльності органів державної влади в умовах кризи. В матеріалах опубліковано тези доповідей, що є фундаментом для подальшого розвитку освітньої, наукової та професійної діяльності учасників конференції в справі наближення Перемоги України.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Олександр ПУЧКОВ	к.філос.н., професор
Сергій КОНЮШОК	к.т.н., доцент
Вадим РОМАНЕНКО	к.т.н., доцент
Дмитро МОГИЛЕВИЧ	д.т.н., професор
Олена УВАРКІНА	д.філос.н., професор
Ігор СУБАЧ	д.т.н., доцент
Сергій ІВАНЧЕНКО	д.т.н., професор
Ярослав ЗІНЧЕНКО	к.т.н., с.н.с.

УДК 621:351/354

© «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ», 2023

Микита СУЄТІН
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ПРІОРИТЕТИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Анотація. Здійснено аналіз впливу війни в Україні на її розвиток та визначено пріоритетні напрямки державної політики відновлення від наслідків війни.

Summary. The analysis of the influence of the war in Ukraine on its development is carried out and the priority directions of the state policy of recovery from the consequences of the war are determined.

Ключові слова: державна політика, відновлення від наслідків війни, державна програма відновлення.

Російська агресія проти України призвела до суттєвих змін у світовому порядку. Ця агресія уповільнила процеси глобалізації та посилила тенденцію до фрагментації світової економіки. Україна, яка постраждала від цієї агресії, зазнала значних економічних втрат.

У цьому контексті надзвичайно важливо, щоб Україна зберігала зовнішні пріоритети розвитку, зокрема, шляхом отримання повноцінного членства в Європейському Союзі. Членство в ЄС надасть Україні доступ до значних ресурсів та сприятиме її економічному розвитку.

Крім того, Україна повинна докладати зусиль для зближення з іншими країнами, які зазнали подібних ризиків від російської агресії. Це дозволить нашій державі посилити свою позицію на міжнародній арені та сприятиме її безпеці.

Відновлення України після війни буде масштабним і складним процесом, який потребуватиме значних фінансових ресурсів, ефективного управління та тісної співпраці з міжнародними партнерами.

Успішне відновлення країни після кризи вимагає комплексного підходу, який враховує економічні, соціальні, інституційні та екологічні аспекти. Важливо також враховувати соціальний аспект, забезпечуючи розвиток людського капіталу та інклюзивність для всіх верств населення.

Успішна стратегія також вимагає ефективного управління кризою та співпраці різних секторів суспільства. Структурні реформи виявляються ключовим фактором для стабільності та інноваційного розвитку. Подальше ж розширення підприємництва та стимулювання інновацій відіграють важливу роль у відновленні економічної активності.

Варто також звертати окрему увагу на охорону навколишнього середовища, прагнучи до екологічно стійкого розвитку.

Залучення зовнішньої допомоги та підтримки у цьому контексті визначається як важливий елемент успішної стратегії.

Загальна мета має полягати в створенні не просто відновленої, але й удосконаленої системи, яка забезпечить тривалий розвиток країни після кризи.

Для реалізації успішної стратегії посткризового відновлення країни необхідно:

- розробити довгострокову стратегію відновлення, яка визначатиме основні цілі, завдання та пріоритети.
- запровадити структурні реформи для покращення економічного клімату, сприяння підприємництву та залученню інвестицій.
- розробити систему соціального захисту, яка забезпечить соціальну справедливість та інклюзивність для всіх верств населення.
- модернізувати інфраструктуру для підтримки економічного та соціального розвитку.
- розробити екологічно стійкі рішення та заходи щодо зменшення негативного впливу на довкілля.
- підвищити рівень освіти та навичок працівників, а також забезпечити здоров'я та добробут населення.
- ефективно управляти кризою та забезпечити співпрацю різних секторів суспільства.
- залучити зовнішню допомогу та підтримку для реалізації стратегії.
- сприяти побудові стійкої та конкурентоспроможної економіки в Україні.

Висновки. Успішне відновлення країни після кризи є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу, який враховує економічні, соціальні, інституційні та екологічні аспекти. Економічні аспекти відновлення країни включають відбудову інфраструктури, забезпечення стабільності фінансової системи та підтримку підприємництва. Соціальні аспекти відновлення країни включають забезпечення соціальної справедливості та інклюзивності, а також підтримку населення, яке постраждало від кризи.

н а у к о в е в и д а н н я

збірник тез
II Міжнародної науково-практичної конференції

**КІБЕРБЕЗПЕКА
ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ
ТА ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ СТАНІВ**

СЕКЦІЯ 5

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ
В УМОВАХ КРИЗИ**

Київ – Вроцлав. Травень 2023

Електронне видання

Авторська редакція

Упорядник
ГО «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ»
digital.gov.office@gmail.com